

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ORTAOKUL 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
METİNLERİN KİŞİLİK TİPLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AHMET KARAOĞLAN

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ERKAN AYDIN

AKSARAY-2025

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ORTAOKUL 5. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ
METİNLERİN KİŞİLİK TİPLERİNE GÖRE İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN : DR. ÖĞR. ÜYESİ ERKAN AYDIN

JÜRİ ÜYESİ : DOÇ. DR. MUSTAFA KAYA

JÜRİ ÜYESİ : DOÇ. DR. ATILLA DİLEKÇİ

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 12 (on iki) ay sonra tezden fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Ahmet
Soyadı : KARAOĞLAN
Bölümü : Türkçe Eğitimi
İmza :
Teslim Tarihi :

TEZİN

Türkçe Adı : Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin
Kişilik Tiplerine Göre İncelenmesi

İngilizce Adı : Analysis of Texts in Secondary School 5th Grade Turkish
Coursebooks According to Personality Types

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Ahmet KARAOĞLAN
İmza

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Ahmet KARAOĞLAN tarafından hazırlanan “Ortaokul 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Kişilik Tiplerine Göre İncelenmesi” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Kabul</u>	<u>Ret</u>	<u>İmza</u>
Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Erkan AYDIN (Türkçe Eğitimi, Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: Doç. Dr. Mustafa KAYA (Türkçe Eğitimi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)	☐	☐	
Üye: Doç. Dr. Atilla DİLEKÇİ (Türkçe Eğitimi, Aksaray Üniversitesi)	☐	☐	

Tez Savunma Tarihi:/...../.....

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Aybala ÇAYIR

İmza

TEŞEKKÜR SAYFASI

Tez çalışmam boyunca bilgi ve deneyimleri ile katkıda bulunan, akademik kişiliğiyle yol gösteren sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Erkan AYDIN'a çok teşekkür ederim. Doğduğum andan itibaren maddi manevi desteklerini hep yüreğimde hissettiğim, her daim yanımda olan anneme, babama ve yüksek lisans eğitimim boyunca her türlü desteği benden esirgemeyen biricik eşim Derya TAŞDEMİR KARAOĞLAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinleri beş faktör kişilik modeli “dışadönüklük, uyumluluk, sorumluluk (öz disiplin), nevrotiklik, gelişime/deneyime açıklık” bakımından incelemektir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma materyali Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli’ne göre hazırlanan ve 2024- 2025 eğitim ve öğretim yılında okutulan, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi tarafından basılan 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı I ve II’de tespit edilen 18 hikâye edici metinden oluşmaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda beş faktör kişilik modeli göz önünde bulundurularak metinler okunmuş ve o metinlerden beş faktör kişilik özelliğini yansıtan örnek parçalar tespit edilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki karakter özelliklerinin toplamda 151 kere tekrar edildiği tespit edilmiştir. Ayrıca en çok tekrar eden kişilik özelliğinin sorumluluk olduğu belirlenirken onu sırasıyla deneyime açıklık, uyumluluk, dışa dönüklük ve duygusal dengenin izlediği görülmüştür. İncelenen metinlerde kişilik özelliklerinin en çok tekrar edildiği metnin “Her Yüreğe Nakış Gerek” (f= 15) metni olduğu, kişilik özelliklerinin en az tekrar edildiği metinlerin ise “Gözüm Arkada Kalmayacak” (f= 5) ile “Ne Olacak Bu Yemek Sorunu” (f= 5) metinleri olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarından hareketle çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler : 5. Sınıf, Türkçe Ders Kitabı, Metinler, Beş Faktör Kişilik Özellikleri.

Bilim Kodu : 11101

Sayfa Adedi : 86

Yazar : Ahmet KARAOĞLAN

Danışman : Dr. Öğr. Üyesi Erkan AYDIN

ABSTRACT

The main purpose of this study is to examine the texts in the 5th grade secondary school Turkish textbooks in terms of the five-factor personality model "extraversion, agreeableness, conscientiousness (self-discipline), neuroticism, openness to development/experience". In this study, document review, one of the qualitative research methods, was used. The study material of the research consists of 18 narrative texts identified in the 5th grade Turkish textbook I and II, prepared according to the Turkey Century Education Model and taught in the 2024-2025 Academic Year and published by the Ministry of National Education Publishing House. In line with the purpose of the research, the texts were read considering the five-factor personality model and sample passages reflecting the five-factor personality traits were identified from those texts. Descriptive analysis was used in the analysis of the obtained data. As a result of the research, it was determined that the narrative texts in the 5th grade Turkish textbook were repeated 151 times in total. In addition, it was determined that the most repeated personality trait was conscientiousness, followed by openness to experience, agreeableness, extroversion and emotional balance. In the texts examined, it was determined that the text in which the personality traits were repeated the most was "Her Yüreğe Nakış" (f= 15), while the texts in which the personality traits were repeated the least were "Gözüm Arkada Kalmayacak" (f= 5) and "Ne Olacak Bu Yemek Sorun" (f= 5). Various suggestions were made based on the results of the research.

Keywords : 5th Grade, Turkish Coursebook, Texts, Five Factor Personality Traits.
Science Code : 11101
Number of Pages : 86
Author : Ahmet KARAOĞLAN
Supervisor : Assist. Prof. Erkan AYDIN

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKLARI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	i
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI	ii
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	iii
TEŞEKKÜR SAYFASI	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR.....	xiii
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Amacı	3
1.2. Problem Durumu	4
İKİNCİ BÖLÜM	6
KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1. Türkçe Eğitiminin Amacı ve Önemi	6
2.2. Türkçe Ders Kitabı ve Önemi	8
2.2.1. Metin.....	11
2.2.1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Metin Türleri	12
2.3. Kişilik.....	17
2.3.1. Kişilik Kuramları.....	18
2.3.1.1. Beş Faktör Kişilik Modeli.....	19
2.3.1.1.1. Dışa Dönüklük	20
2.3.1.1.2 Uyumluluk (Yumuşak Başlılık)	21
2.3.1.1.3 Sorumluluk (Öz Disiplin).....	21
2.3.1.1.4 Nevrotiklik (Duygusal Denge)	22
2.3.1.1.5 Gelişime/Deneyime Açıklık.....	23
2.4. İlgili Araştırmalar.....	23
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	31

YÖNTEM.....	31
3.1. Araştırmanın Modeli	31
3.2. Çalışma Materyali	31
3.3. Veri Toplama Süreci	32
3.4. Verilerin Analizi.....	33
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	34
BULGULAR.....	34
4.1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Beştaş ve İki Ceviz Bileti Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular.....	34
4.2. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Bülbül ile Bezirgân Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular.....	35
4.3. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	36
4.4. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Öğretmenin Sevinci Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular.....	37
4.5. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Topsuz Basketbol Oyunu Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular.....	38
4.6. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Gazi Mustafa Kemal ile Sığırtmaç Mustafa Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	39
4.7. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Gözüm Arkada Kalmayacak Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular.....	41
4.8. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Mecliste Yankılanan Hatıralar Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular.....	42
4.9. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	43
4.10. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Dilek Kuşu Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	44
4.11. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Her Yüreğe Nakış Gerek Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular.....	46
4.12. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Üç Kardeş Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	47
4.13. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Herkes Önemli Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	48
4.14. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Simyacı Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	49
4.15. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Tatlı Günler Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	50
4.16. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Ziyaretçi Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	51

4.17. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Doktora Gitmek İstemiyorum! Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	52
4.18. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Ne Olacak Bu Yemek Sorunu? Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular	53
TARTIŞMA	56
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	58
KAYNAKÇA	60
EKLER.....	70
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	71

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. 2006 TDÖP’te Yer Alan Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Dağılımı	14
Tablo 2. 2015 TDÖP’te Yer Alan Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Dağılımı	14
Tablo 3. 2015 TDÖP’te Sınıf Düzeylerine Göre Ders Kitaplarında Yer Alacak Okuma ve Dinleme Metinlerinin Türleri ve Dağılımı.....	15
Tablo 4. 2017 TDÖP’te Yer Alan Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Dağılımı	15
Tablo 5. 2019 TDÖP’te Yer Alan Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Dağılımı	16
Tablo 6. 2024 TDÖP’te Yer Alan Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Dağılımı	16
Tablo 7. Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında İncelenen Metinler	32
Tablo 8. Beştaş ve İki Ceviz Bileti Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi.....	34
Tablo 9. Bülbül ile Bezirgân Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi.....	36
Tablo 10. Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi	37
Tablo 11. Öğretmenin Sevinci Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi.....	38
Tablo 12. Topsuz Basketbol Oyunu Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi.....	39
Tablo 13. Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmacı Mustafa Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi	40
Tablo 14. Gözüm Arkamda Kalmayacak Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi	41
Tablo 15. Meclis’te Yankılanan Hatıralar Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi	43
Tablo 16. Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi.....	44
Tablo 17. Dilek Kuşu Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi.....	45
Tablo 18. Her Yüreğe Nakış Gerek Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi.....	46
Tablo 19. Üç Kardeş Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi.....	48
Tablo 20. Herkes Önemli metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi.....	49

Tablo 21. Simyacı metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi	50
Tablo 22. Tatlı Günler metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi.....	51
Tablo 23. Ziyaretçi metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi	52
Tablo 24. Doktora Gitmek İstemiyorum metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi	53
Tablo 25. Ne Olacak Bu Yemek Sorunu metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi	54
Tablo 26. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerdeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Özellikleri Frekans Değerleri	54

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Alt Boyutları.....	20
--	----

KISALTMALAR

TDÖP : Türkçe Dersi Öğretim Programı

TDK : Türk Dil Kurumu

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Türkçe dersinin temel amacı her ne kadar öğrencileri dinleme, konuşma, okuma ve yazma temel becerileri açısından geliştirmek olsa da bu temel amacın yanı sıra Türk Milli Eğitiminin genel amacı doğrultusunda beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişkin bir kişiliğe ve karaktere sahip bireyler yetiştirmektir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973, Md. 2). Kaya'ya (2020, s. 348) göre bu hedefleri gerçekleştirmek için eğitim öğretim süreçlerinde teknolojinin gelişimine paralel olarak çeşitli materyaller kullanılmaktadır. Kullanılan materyallerden metinler, Türkçe eğitiminin temel araçları arasında yer almaktadır. Nitekim Payza (2015, s. 9-10) da ders kitaplarının eğitim öğretim sürecinin en temel malzemesi olduğunu, çeşitli yazılı ve görsel materyallerin eğitim ortamlarında kullanılmasına rağmen ders kitaplarının önemini ve kullanım sıklığını kaybetmediğini belirtmektedir. Ayrıca eğitim öğretim sürecinin niteliğini etkileyen ders kitaplarındaki en temel malzemenin metinler olduğunu ifade etmektedir.

Türkçe dersinin temel amaçları kapsamında ders kitaplarında kullanılmak üzere seçilen metinler, öğrencinin hayatla bağlantısını anlamlı kılmanın yanında yaşamdan zevk almasına katkı sunabilecek ve mutlu olmasına yardımcı olabilecek değerlerle örülü olmalıdır (Sidekli, 2014; Tillman, 2014). Akyol'a (2013) göre Türkçe dersi öğrencilere ana dili becerileri kazandırmakla birlikte temel değerlerin kazandırılmasına da yardımcı olan bir kültür ve beceri dersidir. Şen'e (2008, s. 765) göre birey Türkçe ders kitaplarında ana dilin doğru, etkili, güzel ve estetik kullanıldığı ve bildirişim yönü kuvvetli metinlerle karşılaştırılmalıdır. Türkçe ders kitabında yer verilen metinler öğrencilere dil bilinci ve duyarlılığı kazandırmanın yanı sıra insanî, ahlaki, manevî ve kültürel değerleri de kazandırmalıdır. Sever, Kaya ve Aslan'a (2013, s. 12-13) göre düşünen, sorgulayan, duyarlı bireylerin yetişmesi için çok uyaranlı eğitim ortamlarında öğrenciler için oluşturulmuş veya hazırlanmış eserlerin öğretim aracı olarak kullanılması gerekir. Bu yapıtlar sayesinde gerek millî eğitimin temel esasları gerekse programda belirtilen hedef ve

amaçların kazandırılması mümkün olduğu gibi ulusal bilinç edinmiş, evrensel değerleri içselleştirmiş, iletişim becerileri gelişmiş, yazılı kültürle etkili bir iletişime girebilen, düşünen, duyarlı bireylerin yetişmesi de mümkün olabilir. Böylece hedeflenen kazanımlarla öz güveni yüksek, kendi ayakları üzerinde durabilen, okuma kültürü edinmiş, estetik hazza sahip, dört temel dil becerisinde istendik ölçüde gelişmiş bireylerin yetiştirilmesi sağlanabilir. Türkçe dersinde işlenen metinlerde yer alan, öğrencinin rol model olarak örnek almasına katkı sunan önemli unsurlardan biri metinlerdeki karakterlerdir. Karakterler metnin ana gövdesini oluşturmaktadır. Okuyucu da karakterler üzerinden metnin içine girer ve metne dahil olur. Fransızca kökenli karakter sözcüğü “bir bireyin kendine özgü yapısı, onu başkalarından ayıran temel belirti ve bireyin davranış biçimlerini belirleyen ana özellik, öz yapı, ırâ, seciye” (TDK, 2011, s. 1317) olarak tanımlanmaktadır. Eski Yunancada metale kazılmış damga, mühür, kimlik, oyulmuş, çizilmiş, kalıpla basılmış (Karatay, 2011, s. 77-123) anlamlarına gelmektedir.

Olay, zaman, mekân ve kişi olmak üzere dört temel öğeden oluşan kurgusal metinlerde kurgunun asıl öğelerini harekete geçiren ve bu öğeler arasında organik bir bağ kurulmasını sağlayan dinamik güç karakterdir (Karataş, 2014, s. 62). Öğrenciler metnin ana unsuru olan karaktere öykünebilir veya onun kişilik özelliklerinden etkilenebilirler. Ondan dolayı okuyucu metinlerde verilmek istenen ana mesajı karakter ve onun kişilik özellikleri üzerinden öğrenir ve alabilir. Öğrenciler metinde sadece dil gelişimi değil aynı zamanda karakter aracılığıyla ahlak; sosyal, duyuşsal gelişimin yanı sıra kişilik gelişimi de edinirler. Bu durum Türkçe ders kitaplarında yer alması gereken metinlerin daha bir titizlikle ve özenle seçilmesini gerekli kılmaktadır. Bundan dolayı da Türkçe dersi öğretim programlarında ders kitaplarında yer verilmesi düşünülen metinlerin taşınması gereken kriterlerin neler olduğuyla ilgili detaylı bilgilere yer verilmektedir.

Dil eğitime sadece bir ders olarak değil aynı zamanda öğrencinin düşünce evreninin sınırlarını genişleten, onun hayal dünyasını açan, eleştirel düşünme becerisini edinmesine olanak sunan, kişiliğinin oluşmasına katkı sunan bir araç olarak da bakmak gerekir. Bu ders kapsamında öğrencilerle işlenen metinler öğrencinin dil gelişiminin yanı sıra zihinsel, duygusal, toplumsal gelişimini yönlendirir ve geliştirir. Bundan dolayı Türkçe dersi öğretim programları çerçevesinde oluşturulan ve ders kitaplarında yer alan metinler, öğrencinin gerek bireysel gerekse toplumsal gelişiminde önemli bir rol oynar. Türkçe eğitiminde kullanılan metinler öğrencinin başta dil eğitimi olmak üzere birçok yönden gelişimini doğrudan veya dolaylı yönden etkilediği için Türkçe dersi öğretim

programlarında ders kitaplarında yer alacak ve alan metinlerde bulunması gereken özellikler açık, anlaşılır, detaylı bir şekilde açıklanır. Ders kitaplarındaki metinler bu doğrultuda hazırlanır ve bu kitaplarda yer verilen metinler belirtilen ilkeler ışığında değerlendirilir. Gholampour ve Mehrabi'ye (2023) göre ders kitabı değerlendirmesi dil öğrenimi ve öğretimi için olmazsa olmazdır. Buna göre, ders kitaplarını değerlendirmek ve ölçmek; öğrencilerin, öğretmenlerin, yöneticilerin, ders kitabı yayıncılarının ve müfredat geliştiricilerinin ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadıklarını teyit etmede önemli bir role sahiptir. Bu alanda yapılan çalışmalardan hareketle elde edilen sonuçlar sadece eğitim öğretim sürecine değil, eğitimin diğer paydaşları olan kitap yayıncılarına, ders programı hazırlayıcılarına, ölçme ve değerlendirme uzmanlarına, velilere vs. yol gösterir.

Öğrencilerin başta dil gelişimi olmak üzere okuryazarlık, iletişimsel yeterlilik, yerel ve evrensel değerleri edinmesi gibi birçok yönden gelişimine olanak sağlayan metinlerde yer alan karakterlerin kişilik özelliklerinin bilinmesi ve bu kişilik tiplerinin öğrencinin gelişim seviyesine uygun olup olmadığını tespit etmek önem arz etmektedir. Çünkü ortaokul dönemi öğrencilerin başkalarına öykündükleri, rol model arayışı içinde oldukları bir dönemdir. Bundan dolayı bu yaş dönemine hitap eden metinlerde yer alan karakterlerin kişilik özelliklerini bilmek ayrı bir önem arz etmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı Türkiye Yüzyılı Maarif Model'ine göre hazırlanan ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin 1930'lu yıllarda Allport ile başlayan ve 1960'larda Cattell, Eysenck'le devam eden kişiliğe özellik yaklaşımı sonrasında Goldberg, McCrae ve Costa ile gelişim gösteren (Feist ve Feist, 2008, s. 420), "Büyük Beşli Model" olarak da sınıflandırılan, beş faktör kişilik modeline "dışadönüklük, uyumluluk (yumuşak başlılık), sorumluluk (öz disiplin), nevrotiklik, gelişime/deneyime açıklık" göre incelemektir. Bu inceleme sonucunda Türkçe ders kitabında yer alan metinlerdeki ana unsur olan karakterlerin kişilik özelliklerinin neler olduğu, bu karakterlerin ne gibi kişilik özelliklerini taşıdığını bilmenin yanı sıra bu kişilik özelliklerinin ders kitaplarında bulunma sıklıkları tespit edilmiş olacaktır. Bu durum tespit edildikten sonra Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde hangi kişilik tiplerinin ne sıklıkta kullanıldığı tespit edilebilecektir. Bu durum Türkçe ders kitaplarına metin seçilirken bu kişilik özelliklerinin de göz önünde bulundurularak seçilmesine ve titiz davranılmasına olanak sağlayacaktır.

1.2. Problem Durumu

Türkçe dersinin temel amacı öğrencileri dinleme, konuşma, okuma ve yazma alanlarında yetkin bir şekilde yetiştirmektir. Bu temel amacın yanında Türkçe öğretim programlarında belirtilen amaçlar doğrultusunda düşünen, sorgulayan, analiz eden, çıkarımda bulunabilen ve değerlendirme yapabilen, kendi ayakları üzerinde durabilen, yaşadığı çağı okuyabilen; öz güveni yüksek, toplumların ulus olmasında önemli bir yere sahip olmasına imkân sağlayan millî değerlerin yanı sıra evrensel değerleri de içselleştirmiş bireyler yetiştirmektir. Bu amaçları gerçekleştirmek için gelişen teknolojiye paralel olarak birçok eğitim öğretim materyali gelişmesine ve kullanılmasına karşın her zaman önemini koruyan, derslerde temel araç olarak kullanılan, derslerin en önemli kaynaklarından biri ders kitaplarıdır. Ders kitapları ulaşılabilir ve ekonomik olması yönünden başta veliler ve öğrenciler olmak üzere eğitimin en önemli paydaşlarından biri olan öğretmenlere de hem dersin işleniş sürecinde hem de dersten sonra okullardaki eğitim öğretim zamanının dışında çeşitli kolaylıklar sağlar.

İlgili alan yazını tarandığında ders kitaplarının biçimsel özellikleri başta olmak üzere birçok yönden incelendiği çeşitli çalışmalara ulaşmak mümkündür. Nitekim Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin kök değerler açısından incelendiği (Köse, 2025), ders kitaplarında yer alan doğa ve evren temalarındaki metinlerin ekoeleştirel açıdan analiz edildiği (Aydın-Çelik, 2024), metinlerin matematik öğeleri açısından incelendiği (Karayel, 2024), 8. sınıf Türkçe ders kitabındaki içerik ve etkinliklerin çevre eğitimi açısından incelendiği (Koçak, 2024), Türkçe ders kitaplarının halk bilimi unsurları açısından irdelendiği (İlbaylı, 2023), ders kitaplarındaki metinlerin cinsiyet ifadeleri açısından incelendiği (Bektaş, 2022), Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin çocuk özneler bakımından araştırıldığı (İlgin, 2021), Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki empati durumlarını tespit etmeyi amaçlayan (Kaya ve Erol, 2021) birçok çalışmaya rastlamak mümkündür. Fakat Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin beş faktör kişilik modeline “dışadönüklük, uyumluluk (yumuşak başlılık), sorumluluk (öz disiplin), nevrotiklik, gelişime/deneyime açıklık” göre incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan karakterlerin kişilik özelliklerinin tespit edilmesi ve analiz edilmesinin alana önemli bir katkı sağlayacağı ve bu alanda bir boşluğu dolduracağı, bu çalışmanın özgün bir çalışma olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın

problemini “*Türkçe 5. sınıf ders kitabında yer alan metinlerde geçen karakterlerin kişilik özellikleri nedir?*” sorusu oluşturmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Türkçe Eğitiminin Amacı ve Önemi

Sosyal bir varlık olan insanın bilişsel, sosyal ve duyuşsal olarak gelişiminde etkili olan dil; en temel özelliğiyle insanlar arası antlaşmayı sağlayan doğal bir araçtır. Dilin birçok özelliği olmasına karşın en baskın ve en önemli özelliği bir iletişim aracı olmasıdır. Banguoğlu (1998, s. 9) dili insanların meramlarını anlatmak için kullandıkları bir sesli işaretler sistemi olarak tanımlarken Bilgin (2002, s. 1) insanların duygu, düşünce, isteklerini anlatmak için ve birbiriyle iletişim kurmak maksadıyla kullanılan sesli veya yazılı göstergeler dizgesi olarak tanımlamaktadır. Eker (2013, s. 3) dilin insanın fiziksel, kültürel, sosyal ve ruhsal tüm değerleriyle bütünleşmiş, kaynaşmış bir nitelik taşımasından ötürü kapsamlı ve bütüncül bir tanımını yapmanın zor olduğundan bahsetmektedir. Bundan ötürü ilgili alan yazını tarandığında dil ile ilgili yapılan tanımlarda her ne kadar dilin çeşitli özellikleri belirtilse de genel itibariyle dilin temel işlevini ön plana çıkaran tanımlar olduğunu görmek mümkündür. Ancak dil çok yönlü bir araç olduğu için onu bütün yönleriyle ifade eden ve ortaya çıkaran bir tanımlı yapmanın da zor olduğunu söylemek mümkündür.

Sözlü ve yazılı olarak iletişimde kullanılan, doğrudan insana özgü sistemsel bir dizge, insanlar arasında kullanılan özel bir iletişim sistemi (Aksan 2009; Güneş, 2007) olan dilin, bireyin başta sosyalleşme olmak üzere birçok beceri edinmesine olanak sağladığı gibi bu becerilerin gelişmesine de katkı sunduğunu söylemek mümkündür. Nitekim her ne kadar sadece doğal bir iletişim aracı olarak dile bakılsa da dil aynı zamanda her türlü bilginin akışını ve öğrenilmesini sağlayan araçlardan biridir. Karakuş'a (2006) göre doğal bir iletişim aracı olan dil insanların anlaşmasına, birleşmesi ve bütünleşmesine yardımcı olmanın yanı sıra anlama ve anlatma becerilerinin toplamıdır. Dil, insanların doğru düşünmesi ve karar vermesine olanak sağlamayla birlikte onların duygu, istek, düşünce ve hayallerini tam ve doğru bir biçimde ifade etmelerine de katkı sunar.

Ulusları meydana getiren bireylerin gelişiminin yanında toplumların da birçok yönden gelişimine yardımcı olan dil, toplumları kalabalık halk yığınları olmaktan kurtarıp onlarda ulus bilincinin oluşmasına katkı sunarak kültürel varlığın devam etmesine olanak sağlar. Dil, toplumları halk yığınları olmaktan kurtararak onlarda milli his ve heyecanın uyanmasına yardımcı olur. Ayrıca dil sayesinde başta kültür olmak üzere toplumların yaşam biçimleri, dünya görüşleri, olaylara bakış açıları hakkında bilgi sahibi olunabilir. Bir ulusu tanımak için o ulusun günlük hayatında kullandığı kelimelerden hareket ederek o ulus hakkında bir bilgiye sahip olmak mümkündür. Kaya ve Koç'a (2018) göre bireyler arasında anlaşmayı sağlayan dile sıradan bir iletişim aracı olarak bakmamak gerekir. Çünkü dil her şeyden önce toplumsal bir kurumdur. Toplulukların uluslaşmasına katkı sunan; her ulusun yaşam felsefesinin, toplumsal yapısının ipuçlarını bize veren temel bir ögedir. Nitekim Ergin'e (1999, s. 5) göre dil cemiyetlerin en büyük dayanağıdır. Bir cemiyeti ayakta tutan, onun varlığını sağlayan, devam ettiren ve o cemiyette sarsılmaz bir birlik sağlayan önemli müesseselerden biri dildir. Bu bakımdan dil milleti teşkil eden unsurların başında gelir. Bir milleti, bir kavmi bazen tek başına ayakta tutar; millî benliği muhafaza ederek onu yok olmaktan, eriyip başkalaşmaktan kurtarır. Ağırgöl (1997, s. 10) ise milleti meydana getiren unsurların başında dilin yer aldığını belirtir. Bir toplumun bireylerini birbirine kenetleyerek onları zevk, mantık, çıkar, ahlak, felsefe ve yüce değerler etrafında topladığını ve topluma ulus olma bilincini aşıladığını ifade eder. Eker'e (2013, s. 10) göre maddî ve manevî kültürü besleyen en önemli öge dildir. Kültürel öğelerin ortaya çıkmasına katkı sunan dil, ulusların yaşamlarında vazgeçilmez bir kurumdur. Dile gereken önemi vermeyen uluslar, başta ulus olma niteliklerini kaybeder ve tarih sahnesinden yok olurlar. Günümüzde yaşayan Sümer, Hitit dilinden ya da kültüründen söz etmek mümkün değildir. Öyleyse dil, ulusların en değerli varlığıdır. Bu varlığı koruyan, zenginleştiren, gelecek nesillere aktarabilen uluslar tarih sahnesinde yaşama hakkını elde edebilirler. Bunun aksine dilini kaybeden toplumlar, tarih sahnesinden silinir ve yok olur.

Başta toplumların kalabalık halk yığınları olmasından kurtulup uluslaşması olmak üzere kültürel devamlılığın sağlanması, ulusların tarih sahnesinde yer alması olmak üzere hem toplumsal hem de bireysel gelişime önemli katkılar sunan dilin öğretimine büyük bir önem verilmiştir. Bu durum için her yönüyle dile hizmet edecek olan çeşitli faaliyetler meydana getirilmiştir. Bu faaliyetler kapsamında eğitim politikaları doğrultusunda gerek Cumhuriyet'in ilanından önce gerekse Cumhuriyet'in ilanından sonra dil öğretimine yönelik programlar hazırlanmış, bu programlar farklı zaman aralıklarında eğitim öğretim

faaliyeti yürüten kurumlarda -yani okullarda- uygulanmıştır. Günümüzde iletişim ve teknoloji alanındaki gelişmeler göz önünde bulundurularak yeni programlar hazırlanmıştır. Bu programlar çağın koşullarına göre belli zaman aralıklarında güncellenmiştir.

1924 yılında hazırlanan Cumhuriyetin ilk programından 1981 yılındaki Temel Eğitim Okulları Türkçe Eğitim Programı'na (MEB, 1981) kadar ilkokul ve ortaokul için ayrı ayrı programlar hazırlanmış; bu programlar, ilkokul için 1924, 1926, 1930, 1936, 1948, 1968 yıllarında; ortaokul için 1924, 1929, 1931-1932, 1938, 1949, 1962 yıllarında yayımlanmıştır. 1981 programında ise ilkokul ve ortaokul müşterek bir yapı hâlinde yapılandırılmıştır. Yapılandırmacı yaklaşım ile hazırlanan 2005-2006 programları tekrardan ilkokul ve ortaokul olarak ayrı iki program hâlinde oluşturulmuş, 2015 ve sonrasındaki 2017 ve 2019 programları ise 1981 programındaki yapıya benzer şekilde ilkokul ve ortaokulu müşterek bir yapı hâlinde sunmuştur (Kırcı, 2022). 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında Türkçe dersi öğretim programları müşterek bir yapı tarzında değil de iki farklı program olarak hazırlanmıştır.

Dil öğretimi kapsamında hazırlanan bu programlarda dilin önemi ve dil öğretim sürecinin felsefesi üzerinde durulmuş, dil öğretiminde hangi becerilerin esas alınacağı belirtilmiştir. Bu esaslar doğrultusunda Türkçe öğretiminin genel amaçlarına değinilmiştir. 2024 yılında hazırlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli kapsamında yayınlanan Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'ndaki amaçlar Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda hazırlanarak maddeler halinde verilmiştir.

2.2. Türkçe Ders Kitabı ve Önemi

Eğitimin ve öğretimin temel unsurlarından biri olan dil, bireyin düşünce dünyasını şekillendirir, iletişimini güçlendirir ve toplumsal yaşama uyumunu kolaylaştırır. Bu bağlamda Türkçe dersinin öğrencilerin kendilerini doğru, etkili ve anlaşılır bir biçimde ifade etmelerinde etkili ve önemli olduğunu söylemek mümkündür. Son yıllarda teknolojik gelişmelere paralel olarak her ne kadar eğitim öğretim materyallerinde çeşitlilik artsa da ders kitapları özellikle dil eğitimi derslerinin en önemli materyali olarak görülmektedir. Türkçe dersinin en temel aracı ve materyalinin ders kitabı olduğunu söylemek mümkündür.

Ders kitabını Çiftçi, Çeçen ve Melanhoğlu (2007, s. 206) eğitim öğretim sürecinde temel materyal olarak kullanılan ders kitaplarını, öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış zengin metinlerden oluşan, öğretim

programlarında belirtilen ilkeler ve esaslar doğrultusunda hazırlanan, içerdiği bilgileri öğrenciye aktarmak için kullanılan basılı eğitim ve öğretim materyalleri olarak tanımlarken Demirel ve Kiroğlu (2005, s. 9) ise bir eğitim programının kapsamında bulunan hedef, içerik, öğretme-öğrenme süreci ile ölçme değerlendirme boyutlarına göre hazırlanmış, öğrenme amacıyla basılmış öğretim materyali olarak tanımlamaktadır. Güneş'e (2002, s. 5) göre ise ders kitabı öğretim programları çerçevesinde hazırlanan, belli bir seviyeye ulaşmış öğrenciler için yazılan ve öğrenme sürecini kolaylaştıran teknik bir kitap olarak ifade edilmektedir. Ünsal ve Güneş'e (2002, s. 110) göre ders kitapları öğretmenin gücü iyi kullanmasına yardımcı olmasının yanı sıra öğrencilere aktarılan bilgilerin sistematik bir şekilde sunulmasına olanak sağlar. Ders kitapları öğretmen için bir kılavuz görevinin yerine getirirken öğrenci için de bir başvuru kaynağıdır. Ders kitapları, öğrencilerin söz dağarcıklarını zenginleştirmeye, kendi benlik ve şahsiyetlerini daha iyi tanıyıp yine kendilerini de en iyi bir biçimde anlatabilmelerine, algılarını geliştirmeye ve hayal güçlerini artırmaya yardımcı olabilmelidir. Ayrıca Curdt-Christiansen'e (2017) göre ders kitapları, eğitimde birincil, temel öğretim ve öğrenme kaynaklarından biri olarak bilgi aktarımı, okuryazarlık eğitimi, kültürleşme ve sosyalleşme için bir temel taşı sağlar. Ders kitapları, doğaları gereği, yalnızca konu bilgisini değil; aynı zamanda toplumsal normları, kültürel değerleri ve ideolojileri de içerir. Bu yönüyle ders kitaplarına sadece bilgi aktaran kaynak olarak bakmak doğru olmasa gerektir. Çünkü ders kitapları aracılığıyla sadece bilgi değil; kültür, tarih, yaşam biçimi, gerçek hayattan kesitler, yerel ve evrensel değerler de öğrencilere aktarılmaktadır.

Eğitim öğretim sürecinin belli bir program dâhilinde sistemli ve istendik ölçüde yürüyebilmesi için Türkçe dersi öğretim programları hazırlanmaktadır. Bu programların temel gayelerinden biri de dört temel dil becerisini önemli ölçüde yerine getirebilen, millî değerlerin yanı sıra evrensel değerleri özümsemiş, araştıran, sorgulayan, değerlendirip çıkarımlarda bulunabilen bireyler yetiştirmektir. Demirel'e (2007, s. 11) göre ana dili olarak Türkçe öğretiminin başarıyla yürütülmesi ilk elden çok iyi düzenlenmiş bir program ve bu programa bağlı kalınarak hazırlanmış Türkçe ders kitaplarıyla mümkün olabilir. Türkçe ders kitapları bu sürecin en önemli araçlarından biridir. Öğrencilere dil becerilerini kazandırmak, kültürel değerleri aktarmak ve okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla hazırlanan bu kitaplar hem içerikleriyle hem de sunum biçimleriyle eğitim sürecinin niteliğini önemli ölçüde etkilemektedir. Ana dilin doğru ve etkili kullanımının kazandırılması ise büyük ölçüde eğitim süreçlerine bağlıdır. Bu noktada, Türkçe ders

kitapları, dil öğretiminin sistemli ve planlı bir biçimde yürütülmesinde kilit rol oynamaktadır. Yapılan araştırmalarda ders kitaplarının öğrencilerin dil becerilerini geliştirmenin yanı sıra millî ve kültürel değerleri içselleştirmelerinde önemli bir araç olduğunu ortaya koymaktadır (Demirel, 2012; Sever, 2004). Bununla birlikte yapılan kimi araştırmalarda da ders kitaplarının içerik ve sunum açısından öğrenci seviyelerine uygun, pedagojik ilkelere dayalı ve dilsel gelişimi destekleyici nitelikte olması gerektiğini vurgulamaktadır (Akyol, 2013). Bulut (2012, s. 22) ise ders kitaplarının millî, manevî, ahlakî ve kültürel değerleri yoğun biçimde içeren metinlerden oluşması gerektiğini ve bunun gelecek nesillerin millî benlik, tarih ve kültür bilincinin gelişmesinde etkili olduğunu ifade etmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ve özel yayınevleri tarafından hazırlanan, Talim ve Terbiye Kurulunun onayı ile yürürlüğe giren ders kitapları öğrencilerin söz varlığı gelişimi açısından işlevsel araçlardır. Bundan dolayı öğretim programlarında belirtilen amaçlara ulaşmak ve öğrencilerin sözcük bilgisini geliştirmek için kitaplarda yer verilen metinlerin içerdiği söz varlığı oldukça önemlidir. Bu metinlerin Türkçede ve ilgili yaş grubunda sık kullanılan kelimeleri içermesi ve aynı zamanda öğrencilere yeni kelimeler kazandırması beklenmektedir (Karadağ, 2019). Öğretim sürecinde kullanılan ders kitapları, öğrencilerin istedikleri bilgiye ulaşmasını kolaylaştıran ve öğrenim hayatlarında en çok başvurdukları kaynaklardır. Bu bağlamda dil zevkinin oluşmasında, anlatım tekniklerinin gelişmesinde ve anlatım bozukluklarından arınmış bir dil becerisinin kazanılmasında, Türkçe-edebiyat ders kitaplarının büyük etkisi vardır (Bulut ve Orhan, 2012). Ders kitapları hazırlanırken öğretim programına uygunluk, görsel düzen, fiziksel yapı, içerik, dil ve anlatım gibi birçok faktöre dikkat edilmelidir (Taş, 2007, s. 520). Ayrıca ders kitaplarının Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanmış olması da önemlidir. Bu kitaplar; “öğrencileri millî, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerler bakımından besleyen; Türkiye Cumhuriyeti’ne karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirmede yol gösteren ve bu değerlerle ilgili ders konularını sevdiren okuma metinlerini içerir. Türk toplumunun sosyal, ahlaki, kültürel ve tarihî değerlerini geliştirerek yaşatır.” (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 2006). Sonuç olarak, Türkçe ders kitapları sadece eğitim öğretim aracı değil; aynı zamanda dil, kültür ve değerler aktarımında önemli bir köprü görevi görmektedir. Bu kitaplar; içerikleriyle öğrencilerin düşünme, anlama, yorumlama ve ifade becerilerini geliştirirken aynı zamanda toplumun kültürel mirasını gelecek kuşaklara aktarmaktadır (Bulut ve Orhan, 2012). Bundan dolayı Türkçe dersinin en önemli eğitim

materyallerinden biri olarak kullanılan ders kitapları özenle, çocukların gelişim seviyesi göz önünde bulundurularak ve program da metinlerde bulunması gereken ilkeler göz önüne alınarak hazırlanmalıdır. Bu kitaplarda yer alan metinler de Türkçe eğitiminin en önemli materyali ve aracı olduğu için bu metinler seçilirken Türkçe dersi öğretim programında belirtilen metinlerde bulunması gereken özelliklere dikkat etmek gerekir.

2.2.1. Metin

Dil eğitiminde başta temel dil becerileri olmak üzere millî, manevî ve evrensel birçok değeri öğrencilere edindirmek için büyük oranda metinlerden yararlanılır. Metinler dil eğitiminin en temel araçlarından biridir. Çeçen ve Çiftçi'ye (2007) göre dil eğitimi büyük oranda metinler merkezinde gerçekleştirilmektedir. Günay'a (2007, s. 44) göre belirli bir bildirişim amacıyla bir veya birden çok kişi tarafından meydana getirilen sözlü ve yazılı dil dizgesi bütünü olarak tanımlanan metin Güneş'e (2013) göre ise bilgi, duygu ve düşüncelerin farklı biçim, anlatım ve noktalama özellikleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuş yapılardır. Doğan'ın (2003) belirli bir bildirişimden hareketle oluşturulan, başı ve sonu olan dilsel bir bütünlük olarak tanımladığı metin kavramıyla ilgili Halliday ve Hasan (1976) ise metin kavramını daha geniş bir bakış açısıyla ele alır ve tanımlar. Metnin tek bir atasözünden bütün bir oyuna, bir anlık yardım çağrısından tüm günü kapsayan tartışmaya kadar her şeyi içine aldığını ifade etmektedir. Onursal (2003) metin kavramını tanımlarken metinsellik ölçütlerini göz önünde bulundurarak kendisini meydan getiren tümce dizilerinin birbirine bağdaşıklık ve tutarlılık ölçütlerine göre bağlanarak anlamlı bir yapı oluşturan, belli amaçlar doğrultusunda oluşturulmuş, başı ile sonu belli çizgilerle sınırlandırılmış yazılı ve sözlü dilsel ürün olarak tanımlamaktadır. Metinlerin kendi içlerinde yapısal özellikleriyle bir bütünlük oluşturduğunu, dilsel yapılarının çözümlenmesiyle verilmek istenen mesajın anlaşıldığı anlamlı parçalar olduğunu söylemek mümkündür.

İlk ve ortaöğretimde birçok derste metinler kullanılmakta ve metinle öğretim yapılmaktadır. Ancak Türkçe dersi kapsamında edebî ve öğretici metinler Türkçe dersiyle bir bütün oluşturmuştur ve diğer derslere nazaran Türkçe dersinde metinlerin çok daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Türkçe dersi öğretimi sürecinde Türkçe ders kitabındaki edebî ve öğretici metinler önemli araçlardan olup Türk dilinin güzel örneklerinden seçilmekte; Türkçenin güzelliğini, ifade zenginliğini, yalınlığını öğrencilere örnek olacak

şekilde aktarmaktadır. Türkçe ders kitaplarındaki metin türlerinin ve sayısının belirlenmesinde öğrencilerin yaş grubu, gelişim özellikleri oldukça önemlidir. Seçilen metinlerin programda belirtilen kazanımlara uygun olarak öğrencilere millî ve manevî değerlerini sezdirme, dil ve düşünme becerilerini geliştirme, içinde bulunulan dönemin güncel ihtiyaçlarına uygun şekilde değerleri hissettirme gibi işlevleri bulunmaktadır. Eğitim öğretim sürecinde okuyucunun metinle etkileşime geçmeden önce metinle ilgili okuma amacının ve beklentisinin olması, metin türleri arasındaki farklılığı belirginleştiren dil ve anlatım özelliklerini bilmesi, dil öğretiminde istenilen becerilerin edindirilmesinde başarılı sonuçlar elde edilmesine olanak sağlayabilir (Özbay, 2014, s. 30). Nitekim metinlerin daha iyi anlaşılabilmesi için öğrencilerin tür farkındalığını bilmesi gerekir. Tür farkındalığını bilen öğrenciler, metin ile ilgili çözümlemeleri yaparken metnin bu özelliklerini göz önünde bulundurarak hareket ederse metnin daha kolay anlaşılmasını ve çözümlemesini yapabilir. Bilgilendirici nitelikteki bir metni analiz eden öğrenci hikâye unsurlarını veya şiirsellik öğelerini göz önünde bulundurarak analiz etmeye kalkarsa ilk andan itibaren doğru bir metin işleme yöntemi sergilemediği için metinden ve metnin vermek istediği mesajlardan istedik ölçüde istifade etmemiş olur.

2.2.1.1. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Metin Türleri

Türkçe dersinin temel eğitim materyali metinlerdir. Metinleri ders kapsamında etkili ve verimli kullanabilmek için metinler çok eskiden beri çeşitli özellikler göz önünde bulundurulurken farklı türlere ayrılmıştır. Türler ayrılırken metnin sözlü veya yazılı olması, metni oluşturan birimin mısra veya cümle olması; metinde kullanılan anlatım biçimleri, metinlerin amaçları, metnin gerçeklikle ilişkisi, metinde dilin hangi işlevde kullanıldığı gibi belirli ölçütler dikkate alınmıştır (Özdemir, 1980). Karatay'a (2014) göre okurun okuma öncesi süreçte metne göre bir okuma yaklaşımı geliştirmesi, bilişsel farkındalığını artırması için metin türlerinin sınıflandırılması gerekir. Kaya ve Kardaş'a (2019) göre okur, muhatap olduğu metnin karakteristik özelliklerinin farkında olur. Bu durum da okurun yazarın üslubu, işlediği konu ve vermek istediği temel mesaj hakkında bilgi sahibi olmasına yardımcı olur. Böylece öğrenci metni kolay bir şekilde anlayıp çözümleyebilir. Metin türünden hareketle yapılan bir çözümleme okuma stratejilerini doğru ve yerinde kullanmamıza yardımcı olabilir.

Eğitim öğretim sürecinde kullanılan ders kitaplarının da bu ölçütler dikkate alınarak

oluşturulması için Türkçe dersi öğretim programlarında da ders kitaplarında yer alması gereken metin türlerine yer verilmiştir. Ancak Cumhuriyet Dönemi'nin ilk yıllarında hazırlanan programlarda metin ve metin türleriyle ilgili detaylı bir bilgilendirmeye yer verilmediğini söylemek mümkündür. Nitekim ilgili programlar incelendiğinde kimi programlarda metin ve metin türlerine değinilmediği kimi programlarda ise öğretmenlere derslerde işleyebilecekleri bazı metin türleri tavsiye edilmiştir.

Cumhuriyet Dönemi'nin ilk programlarında birinci kademe (1924, 1926, 1930) ve ikinci kademe (1924, 1929, 1938, 1949, 1962) Türkçe dersi öğretim programlarında Türkçe dersinin amaç ve hedefleri doğrultusunda kullanılacak metin türleriyle ilgili herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

1936 yılına ait İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, öğretmenlerin her sınıfta öğrencilerini düzeylerine uygun olarak "hikâye, tarih, seyahat, şiir ve fen kitapları" ile tanıştırması gerektiği vurgulanmıştır. 1948 yılına ait İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ise ders kitaplarında yer alması gereken metin türlerine dair herhangi bir bilgi sunulmamış olmakla birlikte; öğrencilere okuma materyali olarak ders kitaplarının dışında gazete, hikâye, masal, efsane, roman, piyes, şiir, gezi yazıları, tarih hikâyeleri, biyografiler, oyun kitapları, bilmece kitapları ve alıştırma türündeki eserlerin okutulmasının faydalı olacağı ifade edilmiştir (Temizyürek ve Balcı, 2015).

1968 İlkokul Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda, Türkçe dersi kapsamında seçilecek metinlerin türlerine yönelik doğrudan herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir. Ancak 4 ve 5. Sınıfların okuma kazanımlarında metinlerin tür seçimiyle ilişkilendirebilecek etkinliklere yer verildiği tespit edilmiştir. İlgili programda 4. sınıfta, “Okuma kitaplarından başka, seviyelerine uygun tarihî hikâye, anı ve gezi romanlarını okumaktan zevk alır.” (Temizyürek ve Balcı, 2015, s. 129); 5.sınıfta, “Seviyeye uygun bir hikâye veya makalenin yardımcı fikirlerini sıralayarak bundan bir sonuç çıkarır.” (Temizyürek ve Balcı, 2015, s. 132) şeklinde metin türlerinden bahsedilmiştir.

1981 Türkçe Dersi Öğretim Programı çok kapsamlı ve detaylı bir şekilde hazırlanmasına rağmen öğrencilere okuma alışkanlığının edindirilmesine yönelik bilgi verilirken öğrencilerin farklı zevklere sahip oldukları için aynı türden metin okumaya zorlanmamaları gerektiği ifade edilmiştir. Ancak ders kitaplarına seçilecek metinlerin türlerine yönelik doğrudan herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

2005 ve 2006 yılında yapılandırmacı anlayış doğrultusunda hazırlanan Türkçe dersi

öğretim programlarında ilk kez ders kitaplarında yer alması gereken metin türlerine yer verilmiştir. 2005 Türkçe Dersi (1–5. Sınıflar) Öğretim Programı’nda metinler hikâye edici, bilgilendirici ve şiir olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmıştır (MEB, 2005). Ancak hikâye edici ve bilgilendirici metinlerin hangi edebî türler (fabl, masal, hikâye, anı; deneme, biyografi, köşe yazısı, sohbet, eleştiri, makale vb.) arasından seçileceği hususunda herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

2006 Türkçe Dersi (6–8. Sınıflar) Öğretim Programı’nda önceki hazırlanan programlardan farklı olarak ilk kez hikâye edici, bilgilendirici ve şiir başlıkları altında hangi metin türlerine yer verilmesi gerektiğine yönelik detaylı bir şekilde yer verilmiştir (MEB, 2006). Program kapsamında sınıf düzeylerine göre yer verilmesi gereken metinler hakkında bilgi verilmiştir. 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı kapsamında hangi sınıf düzeyinde hangi metin türlerinin okutulması gerektiğine yönelik bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1

2006 TDÖP’te Yer Alan Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Dağılımı

Metin Türleri	Her Sınıf İçin Farklı		
	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Bilgilendirici	Anı, Deneme, Mektup,	Anı, Deneme, Sohbet, Gezi Yazısı, Biyografi	Anı, Makale, Deneme, Sohbet, Eleştiri
Hikâye edici	Hikâye, Masal, Fabl, Tiyatro	Hikâye, Tiyatro	Hikâye, Roman, Destan
Şiir	Şiir	Şiir	Şiir

2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda metin türleri hikâye edici, bilgi verici ve şiir olmak üzere üç başlık altında sınıflandırılmıştır (MEB, 2015). 6. sınıfta çoğunlukla hikâye edici metinlere, 7 ve 8. Sınıfta ise bilgilendirici metinlere yer verildiği görülmüştür. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı kapsamında hangi sınıf düzeyinde hangi metin türlerinin okutulması gerektiğine yönelik bilgilere Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2

2015 TDÖP’te Yer Alan Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Dağılımı

Metin Türleri	Sınıf Seviyeleri
	5-8. Sınıflar (Tüm Sınıflar)
Hikâye edici	Hikâye, masal, fabl, anı, destan, efsane, roman, tiyatro
Bilgi verici	Kronolojik sıralamaya, tanımlamaya/betimlemeye, karşılaştırmaya, sebep-sonuca ve problem çözmeye dayalı metin yapılarından ve gezi yazısı, deneme, eleştiri, söyleşi, köşe yazısı, makale, biyografi, otobiyografi, mülakat
Şiir	Her sınıf düzeyine uygun şiir

2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda sınıf düzeylerine göre ders kitaplarında yer verilecek okuma ve dinleme metinlerinin türleri ve dağılımı hakkında da bilgi verilmiştir. Ancak her sınıf düzeyinde hangi metin türlerine yer verileceği tek tek açıklanmamış, 5 ve 8. sınıflarda yer verilmesi gereken metin türlerine toplu bir şekilde yer verilmiştir. 2015 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda ders kitaplarında yer alacak okuma ve dinleme metin türlerine ait bilgilere Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3

2015 TDÖP'te Sınıf Düzeylerine Göre Ders Kitaplarında Yer Alacak Okuma ve Dinleme Metinlerinin Türleri ve Dağılımı

Metin Türleri	5-6.Sınıflar		7-8.Sınıflar	
	Dinleme/İzleme	Okuma	Dinleme/İzleme	Okuma
Hikâye edici	8	14	8	14
Bilgi verici	4	14	4	14
Şiir	4	8	4	8
Toplam metin sayısı	16	36	16	36

Tablo 3 incelendiğinde dinleme ve okuma becerileri kapsamında okutulacak metin türlerinin hikâye edici metinlerde 22, bilgi verici metinlerde 18, şiir de ise 12 metin türüne yer verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da Türkçe ders kitaplarında yer verilmesi gereken metin türleri bilgilendirici, hikâye edici, şiir olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırılmıştır (MEB, 2017). Bu başlıklar altında yer alması gereken metin türleri Tablo 4'te gösterildiği gibidir.

Tablo 4

2017 TDÖP'te Yer Alan Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Dağılımı

Metin Türleri	Bütün Sınıflar İçin Ortak	Her Sınıf İçin Farklı		
	5- 8. Sınıflar	5. Sınıf	6. Sınıf	7- 8. Sınıf
Bilgilendirici	Anı, Efemera ve Broşür, e-posta, Haber Metni, Reklam, Kılavuzlar, Makale / Fıkra / Söyleşi /Deneme, Mektup, Özlü Sözler (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.), Sosyal Medya Mesajları		Blog	Biyografiler, Otobiyografiler, Blog, Dilekçe
Hikâye edici	Çizgi Roman, Fabl, Hikâye, Karikatür, Masal / Efsane / Destan, Mizahi Fıkra, Roman, Tiyatro			
Şiir	Şarkı / Türkü, Şiir,			

2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda bütün sınıflar için okutulması gereken ortak metin türlerine yer verildiği gibi ayrıca her sınıf düzeyinde okutulması gereken metin türlerine de yer verilmiştir.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Türkçe ders kitabında yer alması gereken metinler bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olmak üzere üç ana başlık altında toplanmış ve hangi metin türlerine ders kitabında yer verileceğine dair bilgi verilmiştir (MEB, 2019). 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda Türkçe ders kitaplarında yer alması gereken metin türlerinin sınıf düzeyine göre dağılımı Tablo 5'te gösterildiği gibidir.

Tablo 5

2019 TDÖP'te Yer Alan Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Dağılımı

Metin Türleri	Bütün Sınıflar İçin Ortak	Her Sınıf İçin Farklı		
	5- 8. Sınıflar	5. Sınıf	6. Sınıf	7- 8. Sınıf
Bilgilendirici	Anı, Efemera ve Broşür, e-posta, Haber Metni, Reklam, Kılavuzlar, Makale / Fıkra / Söyleşi / Deneme, Mektup, Özlü Sözler (vecize, atasözü, deyim, aforizma, duvar yazıları, motto, döviz vb.), Sosyal Medya Mesajları	Dilekçe	Blog, Gezi Yazısı	Biyografiler, Otobiyografiler, Blog, Dilekçe, Günlük, Gezi Yazısı
Hikâye edici	Çizgi Roman, Fabl, Hikâye, Karikatür, Masal / Efsane / Destan, Mizahi Fıkra, Roman, Tiyatro			
Şiir	Şarkı / Türkü, Şiir			

Tablo 5'te görüldüğü gibi 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda da her sınıf düzeyinde ortak okutulması gereken metin türlerine yer verildiği gibi ayrıca her sınıf için okutulması gereken farklı metin türlerine de yer verildiği görülmektedir.

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda metin türleri bilgilendirici, hikâye edici ve şiir olmak üzere üç ana başlık altında sınıflandırılmış olup (MEB, 2024) her sınıf düzeyinde yer alması gereken metin türlerine Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6

2024 TDÖP'te Yer Alan Metin Türlerinin Sınıf Düzeylerine Dağılımı

Metin Türleri	Bütün Sınıflar İçin Ortak	Her Sınıf İçin Farklı			
	5- 8. Sınıflar	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Bilgilendirici Metinler	Anı, Efemera (koleksiyon değeri olan metinler: pul, afiş, poster, harita vb.), Form, Gezi Yazısı, Grafik Simge (bilgilendirici, yasaklayıcı, uyarıcı, yönlendirici), Günlük Metinler (bilet, fatura, davetiye vb.), Haber Metni, Hiper Metin, İlk Gösterim Filmi (fragman),	Dilekçe, E-posta, Günlük, Mektup,	Dilekçe, E-posta, Günlük, Mektup,	Belgesel, Blog/Vlog, Deneme, E-posta, Fıkra, Aforizma/motto, Söyleşi,	Belgesel, Blog/Vlog, Deneme, E-posta, Fıkra, Makale, Aforizma/motto,

Tablo 6'nın devamı

Metin Türleri	Bütün Sınıflar İçin Ortak	Her Sınıf İçin Farklı			
	5- 8. Sınıflar	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf	8. Sınıf
Bilgilendirici Metinler	Bilgi Görseli, Özlü (atasözü, deyim, vecize), Söz Portre/Öz Geçmiş/ Biyografi/ Otobiyografi, Reklam/Kamu Spotu/Duyuru, Sosyal Medya Mesajları, Yönerge Metinleri			Röportaj/ Mülakat, Tartışma/ Münazara,	Rapor-tutanak, Söyleşi, Röportaj/ Mülakat, Tartışma/ Münazara,
Hikâye edici Metinler	Çizgi Roman, Destan, Efsane, Fabl, Fıkra, Karikatür, Masal, Öykü (basılı veya dijital), Roman, Tiyatro				
Şiir	Şiir, Türkü/Şarkı, Mânî				

Özellikle 2005 yılı ve ondan sonraki programlar incelendiğinde Türkçe ders kitaplarında yer alması gereken metin türlerine yönelik yeterli seviyede bilgi verildiği görülmektedir. Her sınıf düzeyine göre o sınıf düzeyinde okutulması uygun görülen metin türleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca her program güncellendiğinde çağın şartlarına göre yeni metin türlerinin eklendiği görülmüştür. Sosyal medyaya yönelik yeni metin türlerine ders kitaplarında yer verilmesi gerektiği, bu tür metinlerin hangi sınıf düzeyinde olması gerektiği konusunda yeterli bir bilgilendirmenin yapıldığını söylemek mümkündür.

2.3. Kişilik

Kişilik kavramının kelime olarak kökeni Antik Yunan tiyatro oyunlarında Romalı aktörlerin kullandığı “persona” isimli maskeye dayanmaktadır. Oyuncular bu maskeyi; canlandırdıkları rolleri, karakterleri ve kişileri sergilerken kullanmaktadırlar (Feist ve Feist, 2008, s. 3). Kapsamı en geniş kavramlardan biri olan (Tatlılıoğlu, 2014, s. 942) ve hemen hemen herkes; kişilik denilince bir şeyler anlamasına karşın bütün teorisyenlerin üzerinde uzlaştığı ortak bir tanımlı olmayan kişiliğin, ilgili literatür tarandığında birçok tanımına rastlamak mümkündür. Şimşek, Akgemci ve Çelik (2003) bir bireyi diğer bireylerden farklı kılan bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerin bir bütünü olarak tanımlarken Barlı (2008) bireyin kalıtsal, biyolojik ve kişisel özellikleri, bedensel görünümü, ilgi ve eğilimleri, insanlarla ilişkilerinin yanı sıra zihinsel zekasını da içine alan bir yaşam şekli olarak tanımlamaktadır. Cüceloğlu'nun (1991) bireyin iç ve dış çevresiyle kurduğu, diğer bireylerden farklı kılan, tutarlı ve yapılaşmış bir ilişki şekli olarak tanımladığı kişiliği, Yaşar (2006) insanın düşünce, his, sosyal ve moral değerlerinin bir araya getirdiği bir

sentez olarak tanımlamaktadır. Yapılan tanımlarda her ne kadar ilgili literatürde ortak bir tanım olmasa da araştırmacıların ortak kavramları kullanarak kişilik ile ilgili tanımlar yaptığını söylemek mümkündür.

Her ne kadar insanoğlu biyolojik özellikler bakımından benzer olsa ve benzer özellikleri taşısa da kişilik yönünden farklılıklar arz etmektedir. Nitekim Doğan (2013) kişiliğin bireyi diğer bireylerden farklı kılan, bireyin hem kalıtım yoluyla getirdiği hem de yaşamdaki deneyimleri sonucu meydana getirdiği özelliklerinin bütünü olarak ifade etmektedir. Mount, Barrick, Scullen ve Rounds (2005) ise bireylerde zamanla büyük oranda değişmeyen, davranışsal, duyuşsal ve bilişsel özellikleri bir araya getiren ve onun kim olduğunun bilinmesine yardımcı olan özellikler bütünü olarak bakmaktadır. Karayığit-Ulu'ya (2024, s. 74) göre kişilik, insanî bir olgu ve olgunlaşmayı sürdürebilir bir yapıdadır. Ayrıca kişilik gelişiminin hayat boyu olması, gelişim evrelerinin herhangi birinde durmayıp sürekli gelişmeye devam etmesi, insanoğlunun dinamik bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Jung (2015) da kişiliğin başta çocukluk olmak üzere hayat boyu belli aşamalar doğrultusunda devam eden bir olgu olduğunu ifade etmektedir. Yani kişilik yerinde duran, durağan bir yapıya sahip değildir; sürekli kendini geliştiren, yenileyen dinamik bir yapıya sahiptir. Bu durum da kişiliğin sürekli kendini yenilediği, geliştirdiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.

2.3.1. Kişilik Kuramları

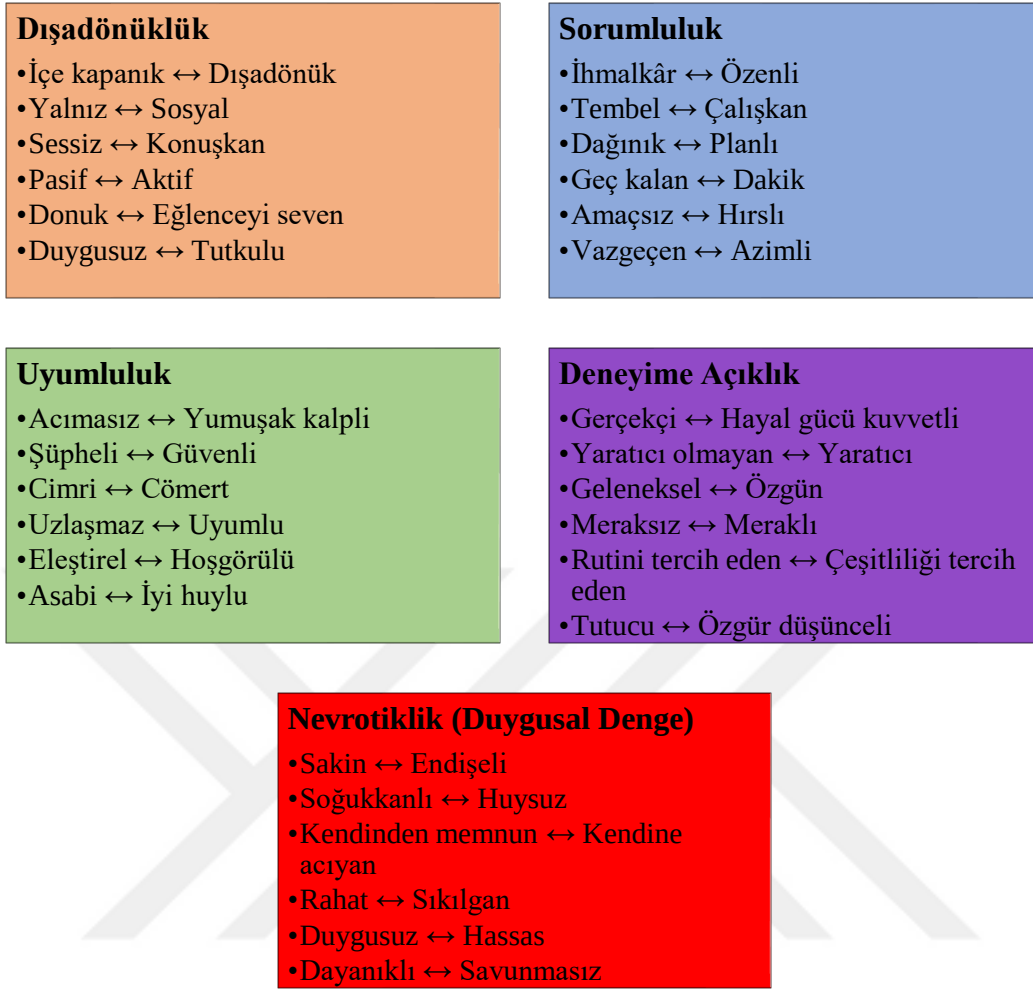
Kişiliğin ne olduğu, kişilik özelliklerinin neler olduğuna yönelik yapılan çalışmalar neticesinde birçok kişilik kuramı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan her kuram, kendi anlayışı doğrultusunda kişilik tanımları ortaya çıkarmıştır (Başaran, 1991). Bu durum da kişilikle ilgili birbirinden farklı tanımların ve görüşlerin oluşmasına katkı sunmuştur. Nitekim kişilik psikolojisi üzerine yapılan kuramlardan çoğu o kuramı ortaya çıkaran kişinin adı ile bilinir. İlgili literatür tarandığında biyolojik yaklaşım, psikanalitik yaklaşım, özellik yaklaşımı, hümanistik yaklaşım, davranışsal/sosyal öğrenme yaklaşımı ve bilişsel yaklaşımlar doğrultusunda kişilik özelliklerinin incelendiği tespit edilmiştir (Akay, 2025). Her bir kuram kendine özgü kurallarını ve ilkelerini ortaya çıkarmıştır. O kurallar ve ilkeler çerçevesinde kendi hareket alanını oluşturmuştur.

2.3.1.1. Beş Faktör Kişilik Modeli

Beş Faktör Kişilik Modeli, kişiliğin beş temel boyutunu ve bunların içerdiği özgül kişilik özelliklerini belli bir sıralama içinde veren (Tatlıoğlu, 2014), 1930’lu yıllarda Allport ile başlayan ve 1960’larda Cattell, Eysenck’le devam eden kişiliğe özellik yaklaşımı sonrasında Goldberg, McCrae ve Costa ile gelişim gösteren (Feist ve Feist, 2008, s. 420), kişiliğin değerlendirilmesinde sıklıkla tercih edilen bir yaklaşımdır (Doğan, 2013). Uzun yıllar yapılan çalışmalar sonucunda kişilik özellikleri “Büyük Beşli Model” olarak da sınıflandırılmıştır (John, 1990). Ünal’a (2023). Bu modelin temel iddiası bireylerin sergiledikleri bireysel farklılıkların evrensel olarak bütün dillerde kodlanabileceği ve bu kelimelerden hareketle bireylerin kişilik yapısını kapsayan bir sınıflamanın yapılabileceğidir.

Özellik yaklaşımına dayanan, kişiliğin ölçülmesinde bireylerin kendilerini ve diğerlerini tanımlamada kullandıkları sıfatlardan yararlanan (Doğan, 2013) Beş Faktör Kişilik Modeli, dildeki bazı sıfatların bir araya getirilerek kişilik faktörlerine yönelik kapsamlı bir listenin hazırlanması ve sıfatların faktör analizi için kullanılmasıyla elde edilen, belirli sayıda kişilik özelliklerini kategorize edilmesine dayanmaktadır (Dörnyei ve Ryan, 2015). McCrae ve Costa’ya (2006) göre bu model boylamsal ve ampirik çalışmalara dayandığı, ölçülen özelliklerin sürekliliğini koruduğu, bazı biyolojik temelleri olduğu, farklı kültür ve gruplarda geçerliliği ortaya çıktığı, psikometri açısından kullanımı ve değerlendirmesi kolay olduğu için araştırmacılar tarafından kabul görmüş ve kişilikle ilgili yapılan araştırmalarda sıklıkla kullanılmıştır.

Beş Faktör Kişilik Modeli, “dışadönüklük, uyumluluk (yumuşak başlılık), sorumluluk (öz disiplin), nevrotiklik, gelişime/deneyime açıklık” olmak üzere beş kategoride sınıflandırılmıştır. Bu beş faktördeki her boyut iki zıt uçtan meydana gelmekte ve her iki uç arasında yer alan kişilik özellikleri birbirlerinin zıddını belirtmektedir. (McCrae ve Costa, 2006). Beş faktör kişilik özellikleri ve alt boyutlarına Şekil 1’de yer verilmiştir (McCrae ve Costa, 1986).

Şekil 1. Beş Faktör Kişilik Özellikleri Alt Boyutları

2.3.1.1.1. Dışa Dönüklük

Duygusal denge boyutuyla birlikte en yaygın ve en güçlü kişilik boyutu olan dışadönüklük (Gençtanırım-Kurt ve Çetinkaya-Yıldız, 2020, s. 534) kişiliğinin temel belirleyicileri baskınlık ve aktivitedir (Goldberg, 1992). Tatlılıoğlu'na (2014, s. 946) göre dışadönük bireyler, sosyal ve enerjik yapılarıyla dikkat çeker; bu kişiler genellikle atılgan, konuşkan, neşeli, iyimser ve hareketli olurlar. Bu olumlu özellikler, onların hem çatışma durumlarında daha etkin davranmalarına hem de zorluklarla başa çıkmalarına katkı sunar. Bu boyuttan yüksek puan alan bireyler dışadönük, düşük puan alan bireyler içedönük olarak nitelendirilebilir (Feist ve Feist, 2008, s. 421).

Başlangıçta aciliyetle ilişkilendirilen dışadönüklük; mutluluk, sosyallik, utangaçlık hissi taşımama gibi son derece olumlu duygusal tepkiler içerir (Rothbart, 2011). Heyecanlı, neşeli, konuşkan, girişken, enerjik ve sosyal bir kişi olma; insanlarla vakit geçirmeyi

sevme, arkadaşça tavırlar sergileme, liderlik etme ve güç sahibi olma gibi özellikler de bu durumu tanımlar (McCrae ve Costa, 1991; Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002). Bu özellikleri taşıyan dışadönük kişiler, enerjik davranmayı ve meşgul olmayı severler. Heyecan ve canlılık hayatlarının bir parçası gibidir. Ondan dolayı hızlı arabalar, gösterişli kıyafetler, riskli girişimler onlara daha çekici gelir (McCrae ve Costa, 2006). Özetle dışadönük bireylerin arkadaş canlısı, cana yakın, neşeli, hareketli ve aksiyona yatkın olma gibi özelliklerde yüksek düzeyde puan aldıkları; buna karşılık, çekingenlik, içedönüklük, sakinlik ve yalnızlık gibi özelliklerde ise düşük düzeyde puan aldıkları ortaya konmuştur (Somer ve Goldberg, 1999; Gosling, Rentfrow ve Swann, 2003).

2.3.1.1.2 Uyumluluk (Yumuşak Başlılık)

Bireylerin diğer insanlarla olan ilişkisindeki uyum düzeyini ifade eden bu boyutta yüksek puan alanlar uyumlu, güvenilir, yardımsever, kabul edici ve iyi huylu kişilerdir. Bu boyutta düşük puan alanlar ise şüpheli, eleştiren ve çabuk öfkelenen bireylerdir. Uyumlu insan iş birliğini tercih ederken uyumsuz bireyler rekabeti tercih ederler (McCrae ve Costa, 2006). Digman'a (1990) göre uyum boyutu bireyin daha çok insani tarafını ifade etmektedir. Karayığit ve Ulu'ya (2024, s. 98) göre başkalarıyla kurulan ilişkinin anahtarı uyumluluk boyutudur. Dolayısıyla bu boyut toplumsal hayatta gerek ailevi gerekse sosyal ilişkiler geliştirmek için sahip olunması gereken özellikleri ihtiva etmektedir. Dürüst, güvenilir, yardımsever ve mütevazı bireylerin; karşısındaki kişinin duygu, düşünce ve ihtiyaçlarına duyarlılık göstermeleri, sağlıklı ve etkili bir iletişim süreci geliştirmelerini mümkün kılmaktadır. Bireyin kişisel yönelme düzeyini etkileyen bu boyuttaki bireyler arkadaşça davranır, birlikte çalışmayı sever; güven verici, hoşgörü sınırı geniş, kibar ve yumuşak kalplidir (Tatlılıoğlu, 2014, s. 948). Bu boyutun olumlu tarafında olan bireylerde güvenli, yardımsever, dürüst, nazik, saygılı, ince, esnek, açık kalpli ve merhametli gibi özellikler bulunurken olumsuz tarafında ise iş birliğine kapalı, güvensiz, kötümser, kaba ve merhametsiz gibi özellikler bulunmaktadır (Costa, 1980; Somer, Korkmaz ve Tatar, 2011). Ayrıca uyumluluğu yüksek olan bireyler başkalarını sevmenin yanı sıra sosyal ilgileri ön planda olan kişilerdir.

2.3.1.1.3 Sorumluluk (Öz Disiplin)

Sorumluluk boyutu kendini kontrol etme, sadece kendine değil başkalarına karşı da

sorumlu olma, çalışkanlık, düzenlilik ve kurallara uyma eğilimini yansıtır (Jackson ve Roberts, 2017). Sorumluluk boyutu bireyin ne kadar kontrol ve disiplin sahibi olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Bu boyuttaki tipler; yaşamlarında sorumluluk sahibi, dikkatli, disiplinli ve başarı kazanma güdüsü kuvvetli, azimli kişilerdir (Tatlilioğlu, 2014, s. 949). Bu boyuttaki kişilik özelliği sorumluluk ifadesiyle örtüşen ve paralellik arz eden öz denetim, çalışkanlık, kurallara bağlılık, sabır, sebat ve temkinli olma gibi değerlerle uyumaktadır (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002). Bu özelliklere sahip kişiliklerde yeterlilik duygusu, öz saygı, kontrol odağı, düzenli olma, öz disiplin, görev bilinci gibi özellikler baskın ve belirli iken bu özelliklerin zıddı ise kişiliğin sorumluluk boyutuyla orantılıdır (Costa, McCrae ve Dye, 1991).

2.3.1.1.4 Nevrotiklik (Duygusal Denge)

Nevrotiklik, bireyin olumsuz duygusal deneyimlere karşı yüksek duyarlılık göstermesiyle karakterize edilen bir kişilik özelliğidir. Bu durum, sıkça anksiyete, depresyon, öfke ve huzursuzluk gibi duygularla birlikte görülmekte; aynı zamanda mantıksız düşünce kalıpları ve yetersiz başa çıkma becerileriyle de ilişkilendirilmektedir (Somer, Korkmaz ve Tatar, 2002). Bu kişilik boyutunun zıt yönü ise bireyin duygusal olarak dengeli ve istikrarlı olması, yani duygusal dengedir (Tackett ve Lahey, 2017). Nevrotik bireyler, duygusal tepkilerinde kararsızlık yaşar; günlük yaşamda karşılaşılan olaylara karşı daha yoğun stres tepkileri verirler (Gunthert, Cohen ve Armeli, 1999).

Beş Faktör Kişilik Modeli içinde nevrotiklik, bireyin kaygı düzeyi, güvensizlik hissi ve karamsarlık eğilimiyle tanımlanır (Goldberg, 1992). Bu kişilik özelliği yüksek olan bireyler, duygularında istikrarsızlık, yoğun içsel çatışmalar ve huzursuz bir ruh hâli sergileyebilirler (Çiçek ve Aslan, 2020, s. 141). Ayrıca, bu kişilerde kronik yorgunluk, baş ağrısı, uykusuzluk, görme sorunları ve iştahsızlık gibi çeşitli psikosomatik belirtiler ortaya çıkabilir. Nevrotik eğilimler taşıyan bireyler, çoğu zaman içsel duygusal çatışmalarını fiziksel semptomlar aracılığıyla dışa vururlar (Tatlilioğlu, 2014, s. 945). Sağlıklı bir bireyin nevrotiklik boyutu düşük olmalıdır. Yüksek nevrotiklik düzeyine sahip bireylerin uyum problemleri olduğu söylenebilir (Gençtanırım-Kurt ve Çetinkaya Yıldız, 2020, s. 534). Nevrotiklik özelliği düşük olan bireyler sükunetli, dengeli ve çok fazla duygusal reaksiyon göstermeme eğilimini sergileyen bireylerdir (Burger, 2010).

2.3.1.1.5 Gelişime/Deneyime Açıklık

Gelişime / deneyime açıklık faktörünün diğer dört faktöre göre geniş kapsamlı ve zayıf yapılı olduğu ifade edilir (Trapnell ve Wiggins, 1990). Bu faktör hayal gücü, bilişsel esneklik, yenilik tercihi gibi kavramları kapsayan bir boyuttur (Ünal, 2023, s. 28). Tathlıoğlu'na (2014, s. 947) göre açıklık, bireyin kendini açık ve doğru bir biçimde ifade edebilmesi, düşüncelerini gerekçelendirerek aktarabilmesi, bilgileri şeffaf bir şekilde iletebilmesi ve görüş ile önerilerini net bir biçimde ortaya koyabilme yetisidir. Deneyime açık kişiler, meraklıdır ve bilgiyi yalnızca kendi yararları için değerli görürler. Farklı olasılıkları değerlendirmeye ve başkalarının duygularını anlamaya istekli olurlar. Bu kişilik özelliği; estetik duyarlılık, sanat anlayışı ve genel bir hassasiyet gibi özellikleri de kapsar (McCrae ve Costa, 2006). Deneyime açık bireyler, öğrenmeye karşı daha olumlu bir tutum sergilerler çünkü daha geniş bir bakış açısına sahip olup merakları daha fazladır. Ayrıca, eğitim süreçlerinde öğrenmeye motive olma eğilimleri de daha yüksektir (Gully ve Chen, 2009). Gelişime açıklık düzeyindeki bireyler, hem bilişsel süreçlerinde aynı zamanda da deneyimleri ile yaşamının yoğunluğunu ve karmaşıklığını ortaya koyar (Benet Martínez ve John, 1998). McCrae ve John'a (1992) göre, deneyime açık bireyler; çeşitliliğe, yaratıcılığa ve hayal gücüne ilgi duyan, sanat ve estetik değerlere karşı duyarlılık gösteren kişilerdir. Bu bireyler, aynı zamanda yeni deneyimlere açık olup bilinmeyeni keşfetmekten ya da farklı şeyler denemekten çekinmezler. Gelişime açıklık boyutu ise bireysel ve entelektüel merak, özgünlük, yaratıcılık, yenilik arayışı ve estetik değerlere yönelik beğeni gibi özelliklerle tanımlanmaktadır (John ve Srivastava, 1999).

2.4. İlgili Araştırmalar

Köse (2025) tarafından yapılan çalışmada 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan yazınsal metinlerin 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan kök değerleri ne kadar içerdiği incelenmeye ve değerlere ne sıklıkta yer verildiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışma için nitel araştırma yöntemi olan doküman inceleme tekniği kullanılmış, veri analizinde ise içerik analizinden yararlanılmıştır. Çalışmanın sonucunda 7. sınıf Türkçe ders kitabında bulunan yazınsal metinlerin 2019 Türkçe Öğretim Programı'ndaki kök değerlerin temalara dengeli dağıtılmadığı, belli temalarda ve yazınsal metinlerde kök değerlerin yoğun olarak yer aldığı, belli temalarda ise hem sayısal hem de çeşitlilik olarak kök değerlerin yeterince yer almadığı tespit edilmiştir.

Aydın-Çelik (2024) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, 2023-2024 eğitim öğretim yılına ait 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan "doğa ve evren" temalı metinleri, ekoeleştirel bir bakış açısıyla incelenmek amaçlanmıştır. Araştırmada, nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın verilerini söz konusu sınıf düzeylerine ait Türkçe ders kitaplarında yer alan “Doğa ve Evren” temalı metinler oluşturmıştır. Veri toplama sürecinde kitaplar sistemli bir şekilde analiz edilmiş, elde edilen veriler Başoğlu ve Sarıdede’nin (2020) çalışmalarındaki kategorilere göre değerlendirilmiştir. Çalışmada ikisi 8. sınıf ve 5, 6, 7. sınıflardan birer tane olmak üzere toplam 5 ders kitabı incelenmiş. Veriler doküman analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırmanın sonuçlarına göre, incelenen metinlerin çocukların doğaya karşı daha duyarlı bireyler olmalarına katkı sağladığı, metinlerin uygun görsellerle desteklendiği ve çoğunlukla bilgilendirici metinlerin tercih edildiği tespit edilmiştir. Bilgilendirici metinlerin ağırlıklı olması küçük çocukların özdeşim kurmasını ve rol model unsurunu sınırlandırmıştır. 18 nesir metin, 7 nazım şekline uygun metin yer almıştır. Bununla birlikte dikkat çekici karakterler ve olaylarla desteklenmiş edebî metinlerin sayısının artırılmasının öğrencilerin doğa bilinci üzerinde daha güçlü bir etki oluşturacağı sonucuna varılmıştır.

Karayel (2024) yaptığı çalışmada 5. sınıf Türkçe dersi okuma metinlerini (hikâye edici ve bilgilendirici metinler) matematiksel dil açısından incelemeyi amaçlamıştır. Araştırma bütünüyle nitel veri toplama tekniği ile yürütülmüş olup veriler doküman incelemesi yöntemiyle toplanmıştır. Araştırmanın materyalini, Koza Yayıncılık’ın 2023-2024 eğitim öğretim yılında beşinci sınıf için önerdiği 2023 yılında basılan Türkçe ders kitabından rastgele seçilen dört hikâye edici ve dört bilgilendirici metin ile Anıttepe Yayıncılık’ın 2019-2020 eğitim öğretim yılında 5. sınıf için önerdiği 2019 yılında basılan Türkçe ders kitabından rastgele seçilen dört hikâye edici ve dört bilgilendirici metin oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen veriler, betimsel analiz yöntemiyle değerlendirilerek yorumlanmıştır. Analiz sonuçlarına göre; incelenen metinlerde "veri işleme", "sayılar ve işlemler", "geometri" ve "ölçme" öğrenme alanlarına ilişkin matematiksel ifadeler yer verildiği tespit edilmiştir. Hikâye edici metinlerde en çok "doğal sayılar" ve "zaman ölçme" alt öğrenme alanlarına ait ifadeler rastlanırken bilgilendirici metinlerde de benzer şekilde bu iki alt öğrenme alanının ön planda olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, her iki kitapta da matematiksel dil kullanımının, bilgilendirici metinlere kıyasla hikâye edici metinlerde daha yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kayıkci (2024) gerçekleştirdiği çalışmasında, Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türkçe ders kitaplarının, sanat eğitime yer verme düzeylerini incelemeyi hedeflemiştir. Araştırma, nitel bir araştırma modeliyle yapılmış olup veri kaynağı olarak Türkçe Dersi Öğretim Programı ve 5-8. sınıf Türkçe ders kitapları kullanılmıştır. Çalışmada, bu veriler belge (doküman) incelemesi yöntemiyle toplanmış ve betimsel analiz tekniği ile değerlendirilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde ana kategori olarak “Sanat Eğitimi” alınmış; alt kategoriler ise “Sanat”, “Yüzey Sanatları”, “Mekân Sanatları”, “Ses Sanatları”, “Hacim Sanatları”, “Hareket Sanatları”, “Dramatik Sanatlar” ve “El Sanatları” olarak belirlenmiş ve analiz edilmiştir. Ayrıca inceleme nesnelerindeki alt kategoriler yorumlanırken sıklık ve yüzde puanları da kullanılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda sanat eğitimi vermeye dönük kazanım, tema ve açıklamaların nicelik yönünden yetersiz olduğunu, çocukların sanat eğitimi sürecini destekleyecek nitelikte olmadığını, 5-8. sınıf Türkçe ders kitaplarına seçilen metinlerde bütüncül bir sanat eğitimi yaklaşımının benimsenmediğini ve sanat eğitimi vermeye dönük metinlerin özellikle 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında nicelik yönünden yetersiz olduğunu gerekçeleriyle birlikte ifade etmişlerdir.

Koçak (2024) yaptığı çalışmada 8.sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan içerik ve etkinlikler çevre eğitimi açısından incelemeyi ve Türkçe ders kitaplarında çevre eğitime yer verilme durumunu ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Çalışmada 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili doğa olayları, hava şartları, hava durumu, çevre temizliği, çevre kirliliği, atık maddeler, geri dönüşüm, hava kirliliği, doğal kaynaklar, su kirliliği, atık maddeler, biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, küresel ısınma, çevre sorunları, ormansızlaşma, biyoçeşitlilik, canlı türleri, yaşam alanı gibi kavramların yer aldığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu çalışma ile 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili konulara yeterince yer verilmediği, çevre ile ilgili yer alan içerikler ise teorik bilgilerle sınırlı kaldığı, öğrencilerin kalıcı davranışlar kazanmasına yönelik deneysel bir çalışma veya uygulamaya yer verilmediği görülmüştür. Sonuç olarak 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarının çevre eğitime yönelik yeterli veriye sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Cihangir (2023) yaptığı çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda okutulan ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerinin (masal, hikâye, şiir-hikâye, manzum hikâye, efsane, destan vb.) taşıdığı iletiler bakımından ele almayı ve bu iletilerin okura nasıl aktarıldığını/sunulduğunu (‘dolaylı ileti verme’ ve ‘doğrudan ileti verme’

şeklinde) tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmadaki veriler incelenirken “doküman analizi” yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda veriliş biçimine göre dolaylı iletilerin, tematik alanlara göre ise etik/ahlaki kavramlara, olgulara/ değerlere dayalı verilen iletilerin sıklıkta olduğu sonucuna ulaşmıştır. Türkçe dersi hikâye edici metinlerinin nicelik ve niteliğinin arttırılmasının, verilen iletilerde çeşitliliğin sağlanmasının ve tematik alanlarda dengeli bir dağılım sergilenmesinin gerektiğini ifade etmiştir.

Gebregeorgis (2023) tarafından yapılan çalışmada Etiyopya 9. sınıf öğrenci ders kitabının öğrencilerin sosyal ve duygusal gelişimine katkısını tespit etmenin yanı sıra yerleşik barış değerlerini ve ön yargılarını göz önünde bulundurarak kitabın içeriğini ve etkinliklerini incelemek amaçlanmıştır. Ders kitabının söyleminin doğasını karakterize etmek, anlamak ve açıklamak için metinsel, bağlamsal ve sosyolojik söylem analizleri yürütmüştür. Araştırma sonucunda olumlu bir benlik kavramı, iyi sağlık ve şefkat (iç huzuru); hoşgörü, dayanışma ve toplumsal sorumluluk (toplumsal barış); yaşamın her biçimine saygı ve çevreye özen göstermeyi (doğayla barış) tekrar eden barış değerleri olarak bulmuştur. Fakat ders kitaplarında yer alan bazı içeriklerin eşitliğin barış değerine aykırı olan cinsiyete dayalı stereo tipleri yansıttığını saptamıştır.

İlbaylı (2023) bu çalışmada Türkiye’de okutulan ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan halk bilimi unsurlarını tespit etmeyi amaçlamıştır. Çalışmada araştırma yapılırken doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma materyalini ortaokul 5,6,7 ve 8. sınıfta okutulan Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz kullanılmıştır. Araştırma sonucunda halk bilimi unsurları genellikle okuma ve anlamaya yönelik etkinliklerde kullanılmıştır. Yazma, konuşma ve dinleme etkinliklerinde ise bu unsurların daha az yer aldığı tespit edilmiştir. Bu da halk bilimi unsurlarının dört temel dil becerisiyle bütünleştirilmesinde sınırlılıklar olduğunu göstermektedir. Halk bilimi unsurlarının özellikle 5. ve 6. sınıf kitaplarında daha fazla yer aldığı; mani, efsane ve fıkra gibi türlerin öne çıktığı; ancak bölgesel çeşitliliğin sınırlı olduğu ve halk bilimi unsurlarının çoğunlukla okuma etkinlikleriyle sınırlı kaldığı tespit edilmiştir.

Bektaş (2022) yaptığı çalışmada 2020-2021 eğitim öğretim dönemi içerisinde Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim Terbiye Kurulunun izniyle ortaokullarda ders kitabı olarak okutulan Türkçe ders kitaplarındaki cinsiyet ifadelerinin terminolojik açıdan tespit edilmesini amaçlamıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Çalışmanın materyali olarak 2020-2021 eğitim öğretim yılında Millî Eğitim

Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunca Türkiye’de ortaokullarda ders kitabı olarak kabul edilen 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları belirlenmiştir. 5. sınıf Türkçe ders kitabında 32, 6. sınıf Türkçe ders kitabında 32, 7. sınıf Türkçe ders kitabında 32, 8. sınıf Türkçe kitabında ise 32 olmak üzere toplamda 128 metin incelenmiştir. Elde edilen verilerin analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Türkçe ders kitaplarındaki cinsiyet ulamlarının varlığı araştırılmış ve elde edilen bulgular ışığında ders kitaplarında geçen cinsiyet ifadelerinde bir dengesizliğin söz konusu olduğu saptanmıştır. Zira incelenen TDÖP’lerde (5, 6, 7 ve 8. sınıf) tespit edilen 320 adet cinsiyet bildiren ifadenin 65’i dişil, 251’i eril ifadeleri olarak belirlenirken 5’inin ise sosyal olarak zayıf cinsiyet işaretleyicileri olduğu görülmüştür. Bu kapsamda eğitim öğretimin en temel eğitim materyali olan ders kitaplarının özenle ve cinsiyet işaretleyicileri bakımından hassasiyeti yansıtacak bir şekilde hazırlanması gerektiği önerilmiştir.

Da Silva (2022) karma yöntemin kullanıldığı araştırmada Portekizce ders kitaplarının resimlerini araştırmayı, ders kitaplarının resimlerini ve okuryazarlık süreciyle ilişkilerini analiz etmeyi, ders kitaplarını oluşturan resim okumaya yönelik teorik yaklaşımları belirlemeyi; seçili okuryazarlık bağlamlarında kullanılan ve incelenen imgelerin analizlerini gerçekleştirerek olası biçimsel, tematik ve bağlamsal tekrarları tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda ders kitaplarının işlev açısından görüntülerin çoğunun açıklayıcı olduğunu, ardından sırasıyla araçsal, estetik ve ikonik işlevlerinin olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca okuryazarlık sürecine gelince analiz edilen 771 görüntüden %13’ünün okuryazarlık önerileri bağlamlarına eklendiğini, yalnızca %6’sının kullanıldığını saptamıştır.

Oduncu (2022) yaptığı çalışmada 7. ve 8. sınıf seviyesindeki Türkçe ders kitaplarında yer alan mitolojik unsurları tespit etmeyi amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda toplamda 142 tane kitap incelenmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Araştırma kapsamında 1981-2021 yılları arasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanmış ve ortaokullarda okutulmuş Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Bu kitaplar arasından temsili olarak seçilen her dönemden (örneğin 1980’ler, 1990’lar, 2000’ler, 2010’lar ve 2020’ler) kitaplarda yer alan okuma metinleri analiz edilmiştir. Veri toplama sürecinde metinler, içerik analizi yöntemiyle taranmış, mitolojik öğeler (tanrılar, mitolojik yaratıklar, destan kahramanları, kozmogonik anlatılar vb.) belirlenmiştir. Elde edilen veriler tema, içerik yoğunluğu ve metin türü gibi açılardan kategorilere ayrılarak yorumlanmıştır. Sonuç olarak 1981-2021 yılları arasında ortaokul

Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerde mitolojik unsurların varlığının dönemsel farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Özellikle son 20 yılda bu unsurların daha görünür hale geldiği ve eğitimde kültürel mirasın aktarımı açısından bilinçli bir tercih haline geldiği söylenebilir. Mitolojik anlatıların öğrencilerin kültürel kimlik kazanmaları ve değer eğitimi açısından önemli işlevleri olduğu tespit edilmiştir.

Kaplan (2021) tarafından yapılan çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme becerisini ölçmeye yönelik soruların Yenilenmiş Bloom Taksonomisi dikkate alınarak karşılaştırılması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırmada çalışma materyali olarak Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Ortaokul Türkçe 5, 6, 7 ve 8. sınıf ders kitapları kullanılmıştır. Araştırmada veriler, içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma bulguları, dinleme/izleme odaklı metinlerin ders kitaplarındaki toplam metinler arasında yalnızca dörtte bir oranında yer aldığını ortaya koymuştur. Ayrıca, Türkçe ders kitaplarında bulunan dinleme metinleri ve etkinliklerinin, dinleme becerisinin istenilen düzeyde gelişimine katkı sağlamadığı belirlenmiştir.

Kaya ve Erol (2021) tarafından yapılan çalışmada Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki empati durumlarını tespit etmek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından 2020-2021 eğitim öğretim yılında okutulan Türkçe ders kitaplarından her sınıf düzeyinde bir ders kitabı seçilerek incelenmiştir. Türkçe ders kitaplarında yer verilen hikâye edici metinlerle ilgili toplanan verilerin analizinde duygusal yön analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ortaokul ders kademesinde okutulan tüm kitaplarda yer alan hikâye edici metinlerde 90 empati durumunun olduğu tespit edilmiştir. En çok empati durumunun 5. sınıf ders kitabında, en az empati durumunun 8. sınıf ders kitabında olduğu görülmüştür.

Cahyani ve Perdana (2019) tarafından yapılan çalışmada Ur'un teorisine göre geliştirilen iyi ders kitabı kriterlerine göre yedinci sınıf ortaokulunda kullanılan ders kitaplarının uygunluğunu tanımlamak ve her ders kitabının güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Veriler, belge analizi ve uzman görüşmeleri yoluyla elde edilmiştir. Verileri analiz etmek için Ur'un teorisi kullanılmıştır. Bu araştırmanın analiz nesneleri, yedinci sınıf ortaokul için WERB ve Bright adlı iki İngilizce ders kitabıdır. Araştırma sonucunda When English Ring a Bell adlı kitabın Ur tarafından iyi bir ders kitabının sekiz kriterini karşıladığını bulmuştur: giriş bölümünde açıkça ortaya konan hedefler, çekici düzen ve

görsel materyal, ilgi çekici ve çeşitli konular, içerik organizasyonu, öğretmen için yeterli rehberlik ve ders kitabının hazır olması. Bright'ın iyi bir ders kitabının tüm kriterlerini karşıladığı tespit edilmiştir. Araştırmacı ayrıca WERB'in gücünün renkli ve çekici düzeninde yattığını ve ders kitabının ayrıca öğrencileri aktif olarak uygulamaya motive eden çeşitli konular sunduğunu bulmuştur. Kılavuz olarak öğretmen kitabı bulunmaktadır. Bu arada, Bright'ın gücü açık düzen, resimler ve çizimlerde yatmaktadır; dört beceri ele alınmıştır. Başlıca zayıflıkları bu ders kitabının donuk rengi ve öğretmen kitabı sağlanmamasıdır. Araştırmacı, Bright'ın WERB'den daha iyi olduğu sonucuna varmıştır. Bu kitap, iyi ders kitabı kriterlerine uygundur, öğretmen ve öğrenci tarafından kullanılır. Bright'ın ayrıca birimler ve dil içeriği arasındaki tutarlılık ve fikir birliği açısından da uyumlu olduğu görülmüştür.

Albadi (2018) karma yöntem kullanarak yaptığı çalışmada zorunlu olarak okutulan 10 fizik ders kitabını metin okunabilirliğini değerlendirme yaklaşımlarını, göreceli metin zorluğuna ilişkin uzman görüşlerini ortaya çıkarmayı, fizik ders kitaplarının diliyle ilgili belirli öğrenci zorluklarını belirlemeyi, öğretmen ve öğrencilerin bilim müfredatındaki ve sunumundaki son değişikliklere verdiği tepkileri saptamayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda Arapçanın uzman okuyucularının bilim ders kitaplarındaki pasajları diğer metinlerden daha zor okuduğunu ve fizik pasajlarının en zor görünen pasajlar olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte fizik ders kitabının yazılı dil stiline daha erişilebilir hale getirilmesi gerektiğini, öğrenci okuma zorluğuyla ilişkili belirli dil özelliklerinin daha doğrudan ele alındığını, Suudi bilim eğitimindeki son değişikliklerin bileşenlerinin daha uyumlu olması gerektiğini saptamıştır.

Nu (2018) yaptığı çalışmada Vietnamlı lise öğrencileri için yeni yayınlanan ulusal EFL ders kitabı serisinin, Ulusal Yabancı Dil Projesi 2020'nin hedefinde belirtildiği gibi öğrencilerin İngilizcede iletişimsel yeterlilik geliştirmelerini kolaylaştırmak için yeterli pragmatik girdi içerip içermediğini tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda bu kitap serisinin pragmatik girdi hakkında düşük düzeyde açık bilgi içerdiğini, bunun öğrencilerin kitap sayfalarının yalnızca %5,5'ini oluşturduğunu ve öğretmen kitaplarında hiç görünmediğini tespit etmiştir. Ayrıca genel pragmatik bilgi, konuşma eylemleri ve pragmatik görevler dahil olmak üzere farklı pragmatik yönlerin sunumlarının, mevcut L2 pragmatik öğretimi teorilerine göre yetersiz olduğunu saptamıştır. Araştırma sonuçlarından hareketle öğretmenler, ders kitabı yazarları ve politika yapıcılar dahil olmak üzere paydaşlarına; bu ders kitabı serisinin pragmatik bilgiyi artırabilecek girdi ve görevler

konusunda yol gösterebileceğini belirtmiştir.

Zhang (2017) yaptığı çalışmada dil öğreniminde önemli bir yere sahip ders kitaplarını kullanım öncesi, kullanım esnasında ve kullanım sonrasında değerlendirmenin İngilizce dil öğretimi ders kitaplarının içeriği ile öğrencilerin akademik okuryazarlık gelişimi arasındaki ilişkinin nasıl incelendiğine dair mevcut yapılan çalışmaların eleştirel bir incelemesini gerçekleştirmiştir. Yaptığı çalışma sonucunda İngilizce dil öğretimi ders kitabı içeriğinin değerlendirilmesini optimize etmek için sistemik işlevsel dil bilimi ile ilgili yapılar tarafından oluşturulan bir çerçeve önermektedir.

Dizdar (2016) İsveç'te bir dizi ders kitabını metin analizi yoluyla inceleyerek bu kitapların kültürlerarası bir bakış açısına nasıl katkı sağladığını araştırmış ve ders kitaplarının bu bakış açısını desteklediğini tespit etmiştir. Dahası öğretmenlerin öğretimin bir parçası olarak kültürlerarası bakış açısı için önemli bir role sahip olduğunu da saptamıştır.

Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında ders kitaplarına yönelik yapılan çalışmalar incelendiğinde kimi ders kitaplarının evrensel konular bakımından incelenmesine karşın kimi ders kitaplarının ise yerel özellikler açısından incelendiği görülmüştür. Ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik, ekeoeleştirel bakış açısı, çevre duyarlılığı, sanat eğitimi, empati, matematiksel dil, iletişimsel yeterlilik, yerel ve evrensel değerler, verilen iletiler, kültürel bakış açısı, halk bilimi ve mitolojik unsurlar, dil yeterliliği, cinsiyet terminolojisi, akademik okuryazarlık açısından incelendiği saptanmıştır. Ders kitaplarının bu denli geniş bir şekilde incelenip analiz edilmesi bu eserlerin eğitim öğretim sürecinin temel kaynağı olmasından kaynaklanmış olabilir. Nitekim ilgili araştırmalar kısmındaki çalışmalara bakıldığında ders kitaplarının çok yönlü bir şekilde incelendiğini söylemek mümkündür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne uygun olarak hazırlanan ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki karakterlerin kişilik özellikleri açısından incelenmesi hedeflenmiştir. Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırma konusu ile ilgili bilgi sağlayan yazılı materyallerin analizini kapsar. Çalışma kapsamındaki belgeler, konuya ilişkin olup araştırma amacına hizmet eden belgelerdir. Bu tür bir araştırma yönteminde, anlamın ortaya konması ve belirsizliklerin giderilmesi için araştırmacı; gözlem ya da görüşme yapmadan gerekli veriye ulaşabilir (Merriam, 2015; Yıldırım ve Şimşek, 2013).

3.2. Çalışma Materyali

Araştırmanın çalışma materyali Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan ve 2024- 2025 Eğitim öğretim yılında okutulan, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 17.07.2024 tarih ve 110460159 sayılı yazısı ile eğitim aracı olarak okutulması kabul edilen, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınevi tarafından basılan 5. sınıf Türkçe ders kitabı I ve II ders kitaplarından oluşmaktadır (Ek- 1). 2024-2025 eğitim öğretim yılında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli 5. sınıftan itibaren aşamalı olarak uygulanmaya başlanmıştır. 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı'na göre hazırlandığı için bu çalışma kapsamında sadece 5. sınıf Türkçe ders kitabı incelenmiştir.

Araştırmanın amacı kapsamında incelenen 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici metinler aşağıda Tablo 7'de verilmiştir:

Tablo 7*Beşinci Sınıf Türkçe Ders Kitabında İncelenen Metinler*

Hikâye Edici Metinler	
Beştaş ve İki Ceviz Bileti	Bülbül ile Bezirgân
Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya	Öğretmenin Sevinci
Topsuz Basketbol Oyunu	Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa
Gözüm Arkada Kalmayacak	Meclis'te Yankılanan Hatıralar
Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	Dilek Kuşu
Her Yüreğe Nakış Gerek	Üç Kardeş
Herkes Önemli	Simyacı
Tatlı Günler	Ziyaretçi
Doktora Gitmek İstemiyorum	Ne Olacak Bu Yemek Sorunu

Tablo 7 incelendiğinde ders kitaplarında tespit edilen 18 hikâye edici metne yer verildiği görülmektedir. Çalışmanın amacı doğrultusunda toplam 18 metin beş faktör kişilik modeline göre incelenmiştir.

3.3. Veri Toplama Süreci

Öncelikle Allport ve Odbert tarafından ilk olarak 1936 yılında araştırmaya başlanılan, Robert McCrea ve Paul Costa tarafından geliştirilerek 1978 yılından günümüze kadar kullanılan beş faktör kişilik özelliğine göre metinlerdeki karakterler incelenmiştir. Beş faktör kişilik modeli uyumluluk, dışa dönüklük, nevrotiklik, deneyime açıklık, sorumluluk olmak üzere beş faktörden oluşmaktadır. Araştırmanın amacı kapsamında Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan 18 hikâye edici metin tespit edilmiştir. Tespit edilen metinlere aşinalık kazanmak için önce bir ön okuma yapılmıştır. Ön okuma yapıldıktan sonra tespit edilen metinler ikinci bir okumaya tabii tutulmuştur. Okunan her metin okunurken metinde yer alan karakterlerin beş faktör kişilik özelliklerinden hangisini taşıdığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Tespit edilen kişilik özellikleriyle ilgili metinlerden atıf alınmıştır. Her metinde karakterlerle ilgili tespit edilen kişilik özellikleri bir tabloya metinden alıntı yapılarak işlenmiştir.

Çalışmanın materyalini oluşturan hikâye edici metinlerde tespit edilen kişilik özellikleri iki ayrı uzmana (kodlayıcıya) tekrar kodlama yaptırılmıştır. Uzmanlardan elde edilen kodların güvenilirliğini test etmek amacıyla, Miles ve Huberman (2016) tarafından önerilen aşağıdaki

formül kullanılmıştır: Güvenirlilik = uzlaşma sayısı / (uzlaşma sayısı + uzlaşmama sayısı). Bu formül, araştırmacılar (kodlayıcılar) arasındaki uyumun değerlendirilmesine yönelik olup elde edilen sonuçların %70 değerinin üzerinde olması gerekmektedir. Metinlerin güvenirlilik değerleri ise aşağıda sunulmuştur.

$$\text{Güvenirlilik: } 250 / 250+54 = 0,82$$

3.4. Verilerin Analizi

5. sınıf Türkçe ders kitabındaki metinlerin beş faktör kişilik modeline göre incelendiği bu araştırmada elde edilen verilerin analizinde, nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan betimsel analiz kullanılmıştır. Betimsel analiz sürecinde; öncelikle bir kavramsal çerçeve oluşturulur ve bu tematik çerçeveye dayalı olarak veriler tanımlanır, açıklanır, düzenlenir ve yorumlanır Yıldırım ve Şimşek (2013). Bu bağlamda 5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan hikâye edici tüm metinler tek tek okunup beş faktör kişilik modeline göre değerlendirilip analiz edilmiş ve tablolastırılmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline ilişkin bulgularına yer verilmiştir.

4.1. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Beştaş ve İki Ceviz Bileti Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metin Adı: Beştaş ve İki Ceviz Bileti

Metnin Özeti:

Burcu, mahallelerinde beştaşın popüler bir oyun olduğunu ve kendisinin de özel taşlar biriktirdiğini anlatmaktadır. Burcu, Atiye Teyzenin avlusundaki beştaş turnuvasına katılır ve heyecanla önceki şampiyon dâhil tüm rakiplerini yenerek turnuvanın şampiyonu olur. Kutlama olarak ceviz biletiyle izledikleri komik bir tiyatro oyunu düzenlenir ve oyunun ardından toplanan cevizler hep birlikte keyifle yenir.

Karakterler ve Kişilik Özellikleri:

Burcu (Anlatıcı): Beştaş oynamayı seven, turnuva için heyecanlanan, hırslı, arkadaş canlısı, koleksiyoncu.

Nilgün: Yetenekli bir beştaş oyuncusu.

Ahmet (Hakem): Sorumluluk sahibi, düzenleyici.

Begüm: Organizasyon becerisine sahip, yaratıcı.

Mahalledeki diğer çocuklar: Oyun oynamayı seven, sosyalleşen, yaratıcı, eğlenceli.

Atiye Teyze: Misafirperver, çocukları seven.

Beştaş ve İki Ceviz Bileti adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8

Beştaş ve İki Ceviz Bileti Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Burcu	Dışadönüklük	Bu turnuva için çok heyecanlıydım."	1

Tablo 8'in devamı

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Burcu	Dışadönüklük	"Turnuvarımızı son oyunumuzla kutlayalım, ne dersiniz?"	1
Burcu	Sorumluluk	"Oyun süresince ellerim titremeden sonuna kadar taşlarımı topladım."	1
Burcu	Duygusal Denge	"Cebimdeki taşların şingirtisi heyecanımı iyice arttırıyordu."	1
Burcu	Deneyime Açıklık	"Annemle babama gittikleri yerlerden bana taş getirmelerini isterdim."	1
Ahmet	Uyumluluk	"Bizim mahallede oyunların sonunda kazanan ve kaybeden herkes birbirini tebrik etmeyi bilir."	1
Begüm	Deneyime Açıklık	"Tiyatromuzu izlemeye var mısınız?"	1

Tablo 8 incelendiğinde “Beştaş ve İki Ceviz Bileti” metninde beş faktör kişilik özelliğinden dışadönüklük kişiliğine yönelik 2 cümle; uyumluluk, sorumluluk, duygusal denge kişilik özelliklerine yönelik her birinden 1 cümle, deneyime açıklık kişilik özelliğine yönelik 2 cümle olduğu görülmektedir. Beş faktör kişilik özelliklerinden bu metinde en fazla dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özelliği olduğu görülmektedir.

4.2. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Bülbül ile Bezirgân Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metin Adı: Bülbül ile Bezirgân

Metnin Özeti:

Anne bülbül, yıldırım düşmesi sonucu kaybolan yavrusunu yaralı halde bir bezirgânın elinde görür. Yavrusunu geri almak için hana gider ve bezirgânla konuşur. Bezirgân, yavrunun kanadını sardığını söyler ve kapı hakkı olarak bülbüllerin sesini isteyerek onları misafir eder. Çocuklar bu olaydan esinlenerek "Aç Kapıyı Bezirgânbaşı" oyununu oynamaya başlarlar.

Karakterler ve Kişilik Özellikleri:

Anne Bülbül: Sevgi dolu, fedakâr, kararlı, hüzünlü.

Bezirgânbaşı: Başlangıçta pragmatik, merhametli, iyi niyetli, misafirperver.

Yavru Bülbül: Savunmasız.

Bülbül ile Bezirgân adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9*Bülbül ile Bezirgân Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi*

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Anne Bülbül	Deneyime Açıklık	"Hayatında hiç bu kadar hızlı uçmamış. Çünkü kanatlarını değil, yüreğini çırpıyormuş."	1
Anne Bülbül	Sorumluluk	"Anne bülbül, evlat hasretine dayanamayıp yavrularını da yanına alıp düşmüş yola."	1
Anne Bülbül	Dışa Dönüklük	"Anne bülbül cesaretini toplamış."	1
Anne Bülbül	Duygusal Denge	"Anne bülbül, evlat hasretine dayanamamış."	1
Bezirgânbaşı	Deneyime Açıklık	"Ben burada konaklayacaklardan küçük hediyeler alırım."	1
Bezirgânbaşı	Sorumluluk	"Ben onun kanadını sardım. Kanadı iyileşince ormana getirecektim."	1
Bezirgânbaşı	Dışa Dönüklük	"Bezirgânbaşı tebessümle karşılık vermiş."	1
Bezirgânbaşı	Uyumluluk	"Elbette veririm, güzel sesli dostumun güzel sesli annesi."	1

Tablo 9’da görüldüğü gibi Bülbül ile Bezirgân metninde beş faktör kişilik özelliklerinden deneyime açıklık, dışadönüklük ve sorumluluk kişilik özelliklerinden her birinden 2 cümle; duygusal denge ve uyumluluk kişilik özelliklerinin her birinden 1 cümle olduğu tespit edilmiştir.

4.3. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metin Adı: Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya

Metnin Özeti:

İyilik Güzellik Ülkesi’ndeki hayvanlar, görme engelli minik kangurunun katılımıyla oyunlar oynarlar. Minik kanguru, "Bil Bakalım Bu Ne?" oyununu dokunma duyusunun çok gelişmiş olması sayesinde kazanır. Bu zafer onu oldukça mutlu eder.

Karakterler ve Kişilik Özellikleri:

Minik Kanguru: Oyunsever, sosyal, azimli, uyumlu.

Gri Tavşan: Yarışmacı, başarılı.

Diğer Hayvanlar: Birliktelikten hoşlanan, kabul edici, destekleyici, eğlenceli.

Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 10’da yer verilmiştir.

Tablo 10

Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Minik Kanguru	Deneyime Açıklık	"Gökyüzünün berrak olduğu günlerin birinde minik kanguru..."	1
Minik Kanguru	Deneyime Açıklık	"Parmak uçlarında kurduğu dünyanın gizemli büyüünü..."	1
Minik Kanguru	Sorumluluk	"Kangurunun hayali yarışma oyunlarının birinde..."	1
Minik Kanguru	Sorumluluk	"Minik kanguru, emek vererek kazandığı bir yarışmanın..."	1
Tüm Hayvanlar	Dışa Dönüklük	"Bütün hayvanlar doyaya oynadıktan sonra..."	1
Tüm Hayvanlar	Dışa Dönüklük	"Yine derenin suyunun azaldığı bir yaz günü..."	1
Hayvan Dostları	Uyumluluk	"Ona farklı olduğunu hiç belli etmiyorlar..."	1
Hayvan Dostları	Uyumluluk	"Yarışmaya katılan dostları onu içtenlikle tebrik etmişler..."	1
Minik Kanguru	Duygusal Denge	"Minik kanguru ağaç parkından ayrılırken..."	1

Tablo 10'da görüldüğü gibi Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya metninde beş faktör kişilik özelliklerinden deneyime açıklık, dışadönüklük, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özelliklerinden her birinde 2 cümle; duygusal denge kişilik özelliğinden 1 cümle olduğu görülmektedir.

4.4. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Öğretmenin Sevinci Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metin Adı: Öğretmenin Sevinci

Metnin Özeti:

Emekli öğretmen, mahalledeki çocukları mutlu etmek için uçurtmalar yapar ve onlarla birlikte uçurtmaları uçurur. Çocukların neşesine ortak olur, kendi çocukluğunu hatırlar. Küçük Deniz'in üzüntüsü üzerine ona yeni bir uçurtma yapacağına söz vererek onu teselli eder.

Karakterler ve Kişilik Özellikleri:

Anlatıcı (Öğretmen Dede): Çocukları seven, ilgili, özverili, hassas, duygusal, enerjik, neşeli, öğretmen kimliğini sürdüren.

Can: Heyecanlı, meraklı.

Deniz: Sabırsız, duygusal.

Onur: Gözlemci.

Öğretmenin Sevinci adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 11’de yer verilmiştir.

Tablo 11

Öğretmenin Sevinci Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Öğretmen Dede	Dışa Dönüklük	"Haydi çocuklar! Öğretmen dedeniz geldi!.."	1
Öğretmen Dede	Uyumluluk	"Şu mor renkli uçurtma senin Can."	1
Öğretmen Dede	Sorumluluk	"Geçen yıl sekiz tane yapmıştım da..."	1
Öğretmen Dede	Deneyime Açıklık	"Bu mevsim en az onun kadar taze, onun kadar canlı"	1
Deniz	Duygusal Denge	"Şimdi istiyorum!" dedi ağlamaklı bir sesle.	1
Can	Dışa Dönüklük	"Nasıl da süslendi gökyüzü!"	1
Onur	Deneyime Açıklık	"Sanki gökyüzüne renkli bir tül çekilmiş."	1

Tablo 11 incelendiğinde Öğretmenin Sevinci metninde beş faktör kişilik özelliklerinden deneyime açıklık, dışadönüklük kişilik özelliklerinden her birinde 2 cümle; duygusal denge, uyumluluk ve sorumluluk kişilik özelliklerinin her birinde 1 cümle olduğu görülmektedir.

4.5. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Topsuz Basketbol Oyunu Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metin Adı: Topsuz Basketbol Oyunu

Metnin Özeti:

Basketbol oynarken topları patlayan çocuklar, Moni'nin yaratıcı fikriyle "topsuz basketbol" oynamaya başladılar. Hayal güçleriyle oyunu sürdürürler, hatta Mete'nin düşmesiyle hayali bir "acil durum" oyunu ortaya çıkar. Çocuklar yaratıcılıklarını kullanıp bir uzay yolculuğuna çıkmış gibi hayal ederek oyunu sürdürürler. Moni, çantasından hayali bir top çıkardığını söyleyerek oyunu başlatır. Herkes büyük bir neşeye oynarken Mete, topa bastığını sanıp canı acıdığı için panikler. Moni ve arkadaşları hemen sağlık görevlisi rollerine bürünüp onu tedavi ederler. Aslında gerçek bir kaza yoktur çünkü her şey hayal

ürünüdür.

Karakterler ve Kişilik Özellikleri:

Moni: Çözüm odaklı, yaratıcı, pes etmeyen, hayal gücü geniş, oyun kurucu.

Mete: Oyunsever, hayalperest, eğlenceli.

İnci: Panik, oyunsever.

Taci: Oyunsever.

Topsuz Basketbol Oyunu adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 12’de yer verilmiştir.

Tablo 12

Topsuz Basketbol Oyunu Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Moni	Dışa Dönüklük	“Moni, oyunlarda karşılaştığı problemleri çok seviyordu. Moni, sahanın ortasına geçip bağırırdı.”	1
Moni,İnci ve Taci	Uyumluluk	“Moni, İnci ve Taci sağlık görevlisi olup ambulansla olay yerine geldi.”	1
Moni	Sorumluluk	“Bu oyunun devam etmesi için bir çözüm bulmaları gerekiyordu.”	1
Moni	Duygusal Denge	“Mete, topa mı bastı acaba?” diye şüpheye düştü.”	1
Moni	Deneyime Açıklık	“Hayalimizde istediğimiz her şeye sahip olabiliriz.”	1
İnci	Sorumluluk	“Sağlık görevlileri, buraya lütfen!”	1
İnci	Duygusal Denge	“İnci, panikle bağırırdı: 'Ahhh! Hayır!'”	1
Mete	Deneyime Açıklık	“İstersen şimdi Satürn gezegeninde bir hastaneye gidip orada da tedavi olabilirim.”	1

Tablo 12 incelendiğinde Topsuz Basketbol Oyunu metninde beş faktör kişilik özelliklerinden deneyime açıklık, sorumluluk ve duygusal denge kişilik özelliklerinden her birinden 2 cümle; dışadönüklük ile uyumluluk kişilik özelliklerinin her birinden 1 cümle olduğu görülmektedir.

4.6. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Gazi Mustafa Kemal ile Sığırtmaç Mustafa Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metin Adı: Gazi Mustafa Kemal ile Sığırtmaç Mustafa

Metnin Özeti:

Gazi Mustafa Kemal, bir gün doğa yürüyüşü yaparken Sığırtmaç Mustafa adında bir çoban çocukla tanışır. Sığırtmaç Mustafa; koyunlarını otlatan, okumaya hevesli ama imkânı olmayan bir çocuktur. Gazi, çocuğun zekâsından ve öğrenme isteğinden etkilenir. Onun

okuma ve öğrenme arzusunu takdir eder. Gazi, Sığırtmaç Mustafa'ya eğitimine devam etmesi için destek olacağını söyler. Çocuğun geleceği için çeşitli önerilerde bulunur ve ona para teklif eder. Sığırtmaç Mustafa başlangıçta parayı reddetse de Gazi'nin ısrarı üzerine kabul eder. Gazi, çocuğa okuldaki eğitimine devam etmesi, kitap okuması ve kendini geliştirmesi için nasihatler verir. Gazi, ona Kuleli Askerî Lisesi'ne gitmesini önerir. Çocuk, bu okula girer ve başarılı bir şekilde mezun olur. Ardından Türk Harp Okulu'nda ve Harp Akademisi'nde okuyarak subay olur. Bu süreçte Gazi Mustafa Kemal, Sığırtmaç Mustafa'ya rehberlik etmeye devam eder.

Karakterlerin Kişilik Özellikleri:

Gazi Mustafa Kemal: İleri Görüşlü, eğitime önem veren, cömert ve yardımsever.

Sığırtmaç Mustafa: Zeki, öğrenmeye istekli, mütevazı ve onurlu.

Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 13'te yer verilmiştir.

Tablo 13

Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Sığırtmaç Mustafa	Sorumluluk	“Ama ne yazık ki o çok fakir bir ailenin çocuğuydu. Onun, okul yerine dağlarda sığırtmaçlık yaparak ailesinin bütçesine katkıda bulunması gerekiyordu.”	1
Sığırtmaç Mustafa	Duygusal Denge	“Ama Mustafa, bu güzellikleri fark edemeyecek kadar yorgundu.”	1
Gazi Mustafa Kemal	Uyumluluk	“Gazi, çocuğa teşekkür ettikten sonra sevgiyle; ‘Senin adın ne?’ diye sordu.”	1
Sığırtmaç Mustafa	Dışadönüklük	“‘Ama burada bana Sığırtmaç Mustafa derler,’ diye ekledi.”	1
Gazi Mustafa Kemal	Deneyime Açıklık	“Fakat hiçbir yol onları çiftliğe götürmüyordu. Açık söylemek gerekirse kaybolmuşlardı.”	1
Gazi Mustafa Kemal	Sorumluluk	“Çünkü onlar, Türkiye Cumhuriyeti'nin geleceğiydi. Ülkemizin geleceğinin parlak olması için tüm çocukların çok iyi yetiştirilip topluma kazandırılması gerektiğini düşünüyordu.”	1
Gazi Mustafa Kemal	Uyumluluk	“Gazi, Sığırtmaç Mustafa'yla sohbet ederken çocuğun her hareketini dikkatle inceliyordu.”	1
Sığırtmaç Mustafa	Sorumluluk	“‘Bu para çok. Üstelik nereden aldın diye bana hesap sorarlar.’ dedi.”	1
Sığırtmaç Mustafa	Uyumluluk	“‘Eğer siz onu alırsanız, ben de cevizin karşılığı olarak bu parayı almayı kabul ederim.’ dedi.”	1

Tablo 13'ün devamı

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Gazi Mustafa Kemal	Duygusal Denge	"Çocuğun bu onurlu davranışından etkilenmiş bir hali vardı."	1
Sığırtmaç Mustafa	Deneyime Açıklık	"Sığırtmaç Mustafa, ömründe ilk kez bu kadar parayı bir arada görmüştü."	1
Sığırtmaç Mustafa	Sorumluluk	"Çocuğun hastalığının bir an önce tedavi edilmesi için onu, Şişli'deki Himaye-i Etfal Hastanesi'ne yolladı."	1

Tablo 13 incelendiğinde Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa metninde beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk kişilik özelliğinden 4 cümle, uyumluluk kişilik özelliğinden 3 cümle, deneyime açıklık ve duygusal denge kişilik özelliğinden her birinden 2 cümle, dışadönüklük kişilik özelliğinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.7. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Gözüm Arkada Kalmayacak Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Gözüm Arkada Kalmayacak

Metnin Özeti:

Atatürk'ün cumhurbaşkanı seçildikten sonra küçük Cemil ile olan etkileşimi anlatılmaktadır. Cemil'in soruları ve Atatürk'ün cevapları üzerinden yeni neslin ülkenin bağımsızlığını koruyacağına olan inanç konu edilmektedir.

Karakterlerin Kişilik Özellikleri:

Atatürk: Çocukları seven, çocukların zekâsından ve vatanseverliğinden etkilenen, ileri görüşlü, ülkenin geleceğine güvenen.

Cemil: Meraklı, cesur, vatansever duyguları olan, büyükleriyle rahatça iletişim kurabilen, geleceği düşünen.

Gözüm Arkamda Kalmayacak adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 14'te yer verilmiştir.

Tablo 14

Gözüm Arkamda Kalmayacak Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Atatürk	Dışa Dönüklük	"Atatürk, çocuğu yanına çağırdı ve gülümseyerek sordu: 'Adın ne senin bakayım?'"	1
Atatürk	Uyumluluk	"Atatürk hiçbir şey söylemedi. Küçük çocuğu kollarının arasına aldı, kaldırdı ve alnından öptü."	1

Tablo 14'ün devamı

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Atatürk	Deneyime Açıklık	"Evet, beyler! Görüyorsunuz, ulusun bağrından temiz bir kuşak yetişiyor."	1
Cemil	Duygusal Denge	"Düşman bu topraklara olur da bir daha ayak basarsa onu buradan kovacağım."	1
Atatürk	Sorumluluk	"Bu eseri, cumhuriyeti, ben onlara bırakacağım ve gözüm arkamda kalmayacak."	1

Tablo 14 incelendiğinde Gözüm Arkamda Kalmayacak metninde beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk, uyumluluk, deneyime açıklık, duygusal denge ve dışadönüklük kişilik özelliklerinden her birinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.8. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Mecliste Yankılanan Hatıralar Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Mecliste Yankılanan Hatıralar

Metnin Özeti:

Kurtuluş Savaşı dönemi ve TBMM'nin açılışına dair anılar ve gözlemler aktarılmaktadır. Ankara'nın o dönemdeki atmosferi, insanların Kurtuluş Savaşı'na inancı, Meclis'in önemi, Mustafa Kemal Paşa'nın liderliği ve milletvekillerinin azmi konu edilmektedir. Zorlu şartlara rağmen birlik ve beraberlik ruhu ile orduya duyulan güven vurgusunun öneminden söz edilir.

Karakterlerin Kişilik Özellikleri:

Mustafa Kemal Paşa: Lider, kararlı, milletin umudu, vizyon sahibi, mücadeleci.

Milletvekilleri: Vatansever, azimli, ülkeyi kurtarma konusunda kararlı, zorluklara göğüs geren, birlik içinde hareket eden.

Kahraman Ordumuz: Cesur, fedakâr, ülkeyi savunma görevini üstlenmiş.

Meclis'te Yankılanan Hatıralar adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 15'te yer verilmiştir.

Tablo 15*Meclis'te Yankılanan Hatıralar Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi*

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Mehmet Akif Ersoy	Sorumluluk	"Mehmet Akif Ersoy, zorlu şartlarda Ankara Taceddin Dergâhında, İstiklal Marşı'nı yazarken büyük duygu yoğunlukları yaşadı."	1
Okul Çocukları	Sorumluluk	"Çocuklar, okul bahçesinde sıraya girmiş, heyecanla bekliyorlardı."	1
Mehmet Akif Ersoy	Uyumluluk	"Oysaki böyle bir ödülü reddederken, Akif'in o günlerde sırtında paltosu yoktu."	1
Ahmet	Uyumluluk	"Ahmet... paltosu bile olmadığı hâlde vatani için ödülü reddeden Mehmet Akif Ersoy'u rahmetle ve minnetle andı."	1
Öğrenci Grubu (Genel)	Dışadönüklük	"Okulun düzenlediği geziyle Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gideceklerdi."	1
Ahmet	Duygusal Denge	"Gözleri doldu ve öğretmenin sesini yeniden duydu."	1
Ahmet	Deneyime Açıklık	"Ahmet, önce etrafını dikkatlice inceledi ve kendini âdeta bir zaman tüneline girmiş gibi hissetti."	1
Ahmet	Deneyime Açıklık	"Zihninde İstiklal Marşımızın şu kıtaları vardı..."	1

Tablo 15 incelendiğinde Meclis'te Yankılanan Hatıralar metninde beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk, uyumluluk ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin her birinden 2 cümle, duygusal denge ve dışadönüklük kişilik özelliğinden her birinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.9. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar

Metnin Özeti:

Cephedeki asker Hüseyin; annesine yazdığı mektupta özlemine dile getirir, cephedeki zorlukları anlatır ve vatani savunma kararlılığını ifade eder. Geçmiş anılarını yâd eder, ailesine ve vatanına bağlılığını vurgular.

Karakterler ve Kişilik Özellikleri:

Hüseyin: Vatansever, ailesine düşkün, fedakâr, duygusal, kararlı.

Emine Ana: Şefkatli (mektuptan çıkarım).

Salih Ağabey: Sorumluluk sahibi, güvenilir, fedakâr (Hüseyin'in anlatımından çıkarım).

Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 16'da yer verilmiştir.

Tablo 16

Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Hüseyin	Sorumluluk	“Kadınlar, çocuklar vatansız kalmasın diye gidiyoruz cepheye.”	1
Hüseyin	Sorumluluk	“İçim rahat geldim bu yüzden savaşa, sen ve kız kardeşim emin ellerdesiniz.”	1
Hüseyin	Sorumluluk	“Her gün sabah ezanıyla birlikte talime başlıyor, yatsıya kadar çalışıyoruz.”	1
Hüseyin	Uyumluluk	“Senin içine akıttığın gözyaşları hiç çıkmaz aklımdan anam.”	1
Hüseyin	Uyumluluk	“Yemeklerini bizimle yiyorlar. Yemek dediğimiz de ya tarhana çorbası ya mercimek. Yine de boğazımızdan bir lokma sıcak aş geçiyor ya...”	1
Hüseyin	Uyumluluk	“Kimi elindeki testiden ayran dağıtıyor askerlere, kimi kendi pişirdiği saç ekmeğini.”	1
Hüseyin	Dışadönüklük	“Hepsinin gözleri ıslıl ıslıl, imanı tam.”	1
Hüseyin	Dışadönüklük	“Hepinize selam eder, senin ve ağabeyimin ellerinden, Nevreste'nin gözlerinden öperim.”	1
Hüseyin	Duygusal Denge	“Ama üzülme anam... Bizler de bu peygamber ocağında, vatanımızı zalimlerden kurtaracağımız günü ipe çekmekteyiz.”	1
Hüseyin	Duygusal Denge	“Benim için hiç kaygılanmayasın anacığım. İçini ferah tut...”	1
Hüseyin	Deneyime Açıklık	“Doğduğun, büyüdüğün topraklardan düşmanın zulmü sürmedi mi seni?... Eteğinde dört küçük uşak; aç sefil, nasıl Selanik'e vardığımızı...”	1
Hüseyin	Deneyime Açıklık	“Afyonlular buraya ‘İzmir İstasyonu’ derlermiş, duyunca çok hoşuma gitti.”	1

Tablo 16 incelendiğinde Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar metninde beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk ve uyumluluk kişilik özelliklerinin her birinden 3 cümle, duygusal denge, dışadönüklük ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinden her birinden 2 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.10. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Dilek Kuşu Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Dilek Kuşu

Metnin Özeti:

Mutluluğu tanımlamakta zorlanan bir evli çift ve onlara yardım eden bir dilek kuşu anlatılmaktadır. Çift, maddi sıkıntılarla boğuşurken birbirleriyle olan bağlarını ve

sevgilerini zamanla kaybetmeye başlamışlardır. Bir gün bahçelerine konan rengârenk kanatlı bir kuş, onların dileklerini gerçekleştirebileceğini söyler. Kadın ve adam, ilk başta farklı şeyler dilerler. Kadın zenginlik, erkek ise gençleşmek ister. Ancak dilekleri gerçekleştiğinde bile tam olarak mutlu olamazlar. Zengin olan kadın yalnızlık çekerken gençleşen adam geçmişe özlem duyar ve kendini yabancı hisseder. Kuş, onlara asıl önemli olanın maddi şeyler veya dış görünüş olmadığını, gerçek mutluluğun birlik, sevgi ve uyumda saklı olduğunu anlatır. Hikâye, mutluluğun dış etkenlerden ziyade içsel bir durum olduğunu ve gerçek sevginin zorluklara rağmen ayakta kaldığını vurgulamaktadır.

Karakterlerin Kişilik Özellikleri:

Kadın: Başlangıçta materyalist, ilk dileği zenginliktir bu da onun maddi refaha önem verdiğini gösterir. Değişime açık.

Adam: Geçmişe özlem duyan, memnuniyetsiz.

Dilek Kuşu: Doğru yolu gösteren, yardımsever.

Dilek Kuşu adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17

Dilek Kuşu Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Kadın	Dışadönüklük	“Kadın kocasına: Şöyle güzel bir sarayımız olsa, hizmetkârlarımız olsa, bir isteğimiz var mı diye gözümüzün içine baksa, ipek elbiselerim, mücevherlerim olsa, demiş.”	1
Kadın	Dışadönüklük	“Kadın, hizmetkârların ne dileseler önlerine getirmesinden memnun olmuş, fakat mutlu değilmiş.”	1
Karı Koca	Uyumluluk	“Kuşu o küçük ağaç kovuğundaki yuvalarına almışlar. Yem vermişler, sevmişler, okşamışlar sonra salıvermişler.”	1
Karı Koca	Uyumluluk	“Karı koca birbirlerine sarılarak korkularını yatıştırmışlar.”	1
Karı Koca	Sorumluluk	“Ağaç kovuğunu çalı çırpı ile kapattıkları giriş, fırtınayla açılmış.”	1
Kadın	Sorumluluk	“Kadın kocasına: Şu büyük eve taşındıktan sonra, ihtiyaçlarımızı düzenlemek lazım, demiş.”	1
Karı Koca	Duygusal Denge	“Karı koca birbirine sarılıp korkuyla fırtınanın dinmesini beklemişler.”	1
Kadın	Duygusal Denge	“Kadın, artık hiçbir şeyden eskisi gibi keyif alamıyormuş.”	1
Karı Koca	Deneyime Açıklık	“Rengârenk kanatlarla güzel mi güzel bir kuş onlara bakıyormuş.”	1
Karı Koca	Deneyime Açıklık	“Karı koca, dilek kuşunun gücüne hayranlıkla bakmışlar.”	1

Tablo 17 incelendiğinde Dilek Kuşu metninde beş faktör kişilik özelliklerinden uyumluluk, deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin her birinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.11. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Her Yüreğe Nakış Gerek Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Her Yüreğe Nakış Gerek

Metnin Özeti:

Ayşenur adında küçük bir kızın dedesiyle olan ilişkisini ve dedesinden öğrendiği hayat derslerini anlatır. Dedesi, bahçelerindeki kocaman ıhlamur ağacını ve onun her mevsimdeki değişimini Ayşenur'a örnek göstererek insanların da tıpkı ağaç gibi zamanla geliştiğini ve olgunlaştığını açıklar. Ayşenur; dedesinden nakış işlemeyi öğrenirken aslında nakışın sadece bir el işi olmadığını aynı zamanda sevgi, bilgi, cömertlik ve sabır gibi değerleri de içinde barındırdığını fark eder. Metin, insanların iç dünyalarını güzelleştirmenin ve iyi nitelikler kazanmanın önemini vurgular.

Karakterlerin Kişilik Özellikleri:

Ayşenur: Meraklı, duygusal.

Dede: Bilge, sabırlı, öğretici, sevgi dolu.

Her Yüreğe Nakış Gerek adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18

Her Yüreğe Nakış Gerek Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Ayşenur	Sorumluluk	“Ayşenur beze nakış yapıyordu.”	1
Ayşenur	Sorumluluk	“Yüzünde bir iş yapmanın verdiği sevinç ve mutluluk okunuyordu.”	1
Ayşenur	Sorumluluk	“Bak dedeciğim!... Yaptığım nakışlar bunlar.”	1
Dede	Deneyime Açıklık	“Elindeki beze, bu tomurcukları, goncaları, gülleri işlerken o küçücük yüreğine de bazı güzel duygu ve hasletleri işle.”	1
Dede	Deneyime Açıklık	“Geleceğin toplumunu sizler oluşturacaksınız.”	1
Dede	Deneyime Açıklık	“Birbirini seven insanlardan meydana gelmiş bir toplum düşün.”	1
Dede	Uyumluluk	“İnsanın muhtaç olduğu, hasret kaldığı pek çok güzel duygu ve haslet var kızım.”	1
Dede	Uyumluluk	“Sevgi onların en başta gelenidir.”	1

Tablo 18'in devamı

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Dede	Uyumluluk	“Saygı, vefa, merhamet, yardımseverlik, alçak gönüllülük...”	1
Ayşenur	Uyumluluk	“Ayşenur da, dedesine gülümsedi.”	1
Dede	Duygusal Denge	“Dedesi, Ayşenur’u saçlarından okşamaya devam ediyordu. Yanaklarından da öptü onu.”	1
Dede	Duygusal Denge	“Dedesinin yüzünde o hiç eksilmeyen gülümsemesi vardı.”	1
Dede	Duygusal Denge	“Dedesi konuşmasını yavaşlattı. Yüzündeki gülümseme gitmiş, yerini derin bir düşünce almıştı.”	1
Ayşenur	Dışadönüklük	“Cıvıl cıvıl sesiyle dedesine cevap verdi.”	1
Dede	Dışadönüklük	“Dedesi de Ayşenur’a bakıyordu. Yaşına rağmen güçlü bakışları vardı.”	1

Tablo 18 incelendiğinde Her Yüreğe Nakış Gerek metninde beş faktör kişilik özelliklerinden uyumluluk kişilik özelliğinden 4 cümleye, sorumluluk, deneyime açıklık ve duygusal denge kişilik özelliklerinden her birinden 3 cümleye, dışa dönüklük kişilik özelliğinden 2 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.12. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Üç Kardeş Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Üç Kardeş

Metnin Özeti:

Birbirine çok bağlı üç kardeşin arasındaki sevgi dolu ilişki aktarılmaktadır. Babanın çocuklarına düşkünlüğü, ortanca kızın şefkati ve küçük kızın sevimli halleri konu edilmektedir. Çekirdek ailenin derin sevgisi ve bağlılığın önemi vurgulanmaktadır.

Karakterlerin Kişilik Özellikleri:

İhtiyar Baba: Yaşlı, çocuklarına düşkün, onları seven ve onlarla ilgilenen.

Ortanca Kız: Şefkatli, anlayışlı, babasına ve kardeşine karşı ilgili.

Küçük Kız: Sevimli, babasıyla özel bir bağı olan, konuşkan ve meraklı.

Üç Kardeş adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 19’da yer verilmiştir.

Tablo 19*Üç Kardeş Metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi*

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Baba	Duygusal Denge	“İhtiyar baba bu cevaba çok öfkelenmiş.”	1
Baba	Duygusal Denge	“İhtiyar baba hem şaşkın hem üzgünmüş.”	1
Küçük Kız	Deneyime Açıklık	“Gözüne pencereden gördüğü bahçe ilişmiş. Koşmuş bir avuç toprak alıp gelmiş...”	1
Küçük Kız	Deneyime Açıklık	“Bir avuç toprağı aldım, işledim, fidan diktim...”	1
Küçük Kız	Sorumluluk	“Toprağı aldım, işledim, fidan diktim, gözüm gibi baktım. O da bana ağaç verdi...”	1
Küçük Kız	Dışadönüklük	“Babasını ve kardeşlerini görür görmez koşarak yanlarına varmış.”	1
Küçük Kız	Uyumluluk	“Elma ağacından üç elma koparmış. Birini babasına, birini kardeşlerine, birini çocuklara...”	1
Büyük Kız	Sorumluluk	“Ben o altınlar hiç bitmez sandım, hiç çalışmadım, hepsini bozdurdum...”	1
Ortanca Kız	Sorumluluk	“Har vurdum harman savurdum, hepsini sattım harcadım.”	1

Tablo 19 incelendiğinde Üç Kardeş metninde beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk kişilik özelliğinden 3 cümleye, deneyime açıklık ve duygusal denge kişilik özelliklerinden her birinden 2 cümleye, uyumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinden her birinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.13. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Herkes Önemli Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Herkes Önemli

Metnin Özeti:

Toplumdaki farklı meslek gruplarının ve bireylerin önemi anlatılmaktadır. Doktorlardan işçilere kadar herkesin toplumu ayakta tutan bir işlevi olduğu ve hiç kimsenin önemsiz olmadığı ana fikri aktarılmaktadır.

Karakterlerin Kişilik Özellikleri:

Doktor: İnsanların sağlığına önem veren, yardımsever, bilgili.

Çiğci: Üretken, toprağa bağlı, topluma besin sağlayan.

Öğretmen: Eğitici, sabırlı, geleceğe yatırım yapan.

İşçi: Çalışkan, üretken, toplumun çeşitli ihtiyaçlarını karşılayan.

Herkes Önemli adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 20’de yer verilmiştir.

Tablo 20*Herkes Önemli metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi*

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Kasabadaki çalışanlar	Dışadönüklük	"Bir kasabadaki öğretmenler, doktorlar, fırıncılar, işçiler, çiftçiler, polisler, şoförler, kısacası bütün çalışanlar bir tepede toplandılar."	1
Kasabalılar	Uyumluluk	"Orada bulunan herkes birbirinden özür diledi."	1
Kasabalılar	Uyumluluk	"Bu toplumdaki bütün bireylerin ayrı bir yeri ve önemi olduğunu anladılar."	1
Kasabadaki çalışanlar	Sorumluluk	"Çiftçi buğday ekmedi, şoför çiftçiye taşımadı, motor ustası, şoförün arabasını tamir etmedi."	1
Kasabadaki çalışanlar	Sorumluluk	"Aşçı da motor ustasına yemek yapmadı."	1
Kasabalılar	Deneyime Açıklık	"İnsanlar dayanışmanın ne büyük bir ihtiyaç olduğunu farkına vardılar."	1
Kasabalılar	Deneyime Açıklık	"Birimiz hepimiz, hepimiz birimiz için."	1
Kasabalılar	Duygusal Denge	"Zamanla kasabada hayat çekilmez oldu."	1

Tablo 20 incelendiğinde Herkes Önemli metninde beş faktör kişilik özelliklerinden uyumluluk, sorumluluk ve deneyim açıklık kişilik özelliklerinden 2 cümleye, duygusal denge ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinden her birinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.14. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Simyacı Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Simyacı

Metnin Özeti:

Öğretmen, "Simyacı" eserindeki "Mutluluğun Gizli Öğretisi"ni anlatır. Mutluluğun yanı başımızda olabileceği ancak fark edilemeyebileceği fikrini delikanlı karakteri üzerinden örneklendirerek ders çıkarılmasını sağlar.

Karakterler ve Kişilik Özellikleri:

Öğretmen (Yazar): Düşünceli, sorgulayıcı, öğretmeye hevesli.

Delikanlı (Simyacı eserinden): Başlangıçta sabırsız, dışa dönük, arayış içinde, hüzünlü.

Simyacı adlı metnindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 21’de yer verilmiştir.

Tablo 21*Simyacı metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi*

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Delikanlı	Deneyime Açıklık	"Bahçeleri, çevredeki dağları, çiçeklerin güzelliğini, bulundukları yerlere yakışan sanat yapıtlarının zarafetini görmüş."	1
Delikanlı	Deneyime Açıklık	"Tüccarlar girip çıkıyor, insanlar bir köşede sohbet ediyor, bir orkestra tatlı ezgiler çalıyormuş; dünyanın dört bir yanından gelmiş lezzetli yiyeceklerle dolu."	1
Delikanlı	Sorumluluk	"Sarayı dolaşırken bu kaşığı elinizde tutacak ve yağı dökmeyeceksiniz."	1
Delikanlı	Sorumluluk	"Delikanlı, gözünü kaşıktan ayırmıyormuş."	1
Bilge	Uyumluluk	"Oturduğu evi tanımadan bir insana güvenemezsin."	1
Delikanlı	Duygusal Denge	"Kaşığa bakan delikanlı, iki damla yağın dökülmüş olduğunu görmüş."	1
Delikanlı	Dışadönüklük	"Tüccarlar girip çıkıyor, insanlar bir köşede sohbet ediyor..."	1

Tablo 21 incelendiğinde Simyacı metninde beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinden 2 cümleye, duygusal denge, dışa dönüklük ve uyumluluk kişilik özelliklerinin her birinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.15. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Tatlı Günler Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Tatlı Günler

Metnin Özeti:

Anadolu'da yaşayan bir ailenin sıcak ve samimi günlük yaşamı anlatılmaktadır. Evin ve çevrenin güzelliği, toprağın ve hayvanların bereketi, aile bireyleri arasındaki sevgi ve dayanışma ele alınır. Annenin şefkati ve babanın çalışkanlığı vurgulanmaktadır. Sade ve mutlu bir yaşam aktarılmaktadır.

Karakterlerin Kişilik Özellikleri:

Anlatıcı (Çocuk): Ailesine ve yaşadığı yere bağlı, gözlemci, duygusal, ailesinin sıcaklığını ve doğanın güzelliğini takdir eden.

Anne: Şefkatli, güler yüzlü, çalışkan, evine ve ailesine özen gösteren, misafirperver.

Baba: Çalışkan, dürüst, ailesini geçindirmek için çabalayan, toprağa bağlı.

Tatlı Günler adlı metnindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 22'de yer verilmiştir.

Tablo 22*Tatlı Günler metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi*

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Annesi	Uyumluluk	"Anam da çok iyi kalpli, şefkatli, güler yüzlü ve tatlı sözlüdür. Yalnız bize karşı değil, herkese karşı böyledir."	1
Annesi	Uyumluluk	"Bir komşumuzu hasta görmesin. Hemen eve koşar,	1
Annesi	Uyumluluk	alelacele duvardaki çividen indirdiği tavayı ocağın üzerine yerleştirir, bol yağlı bir çorba hazırlar."	
Mehmet	Deneyime Açıklık	"Okumayı çok severim. (...) Babam, akşamları kar yağarken 'Haydi bakalım Mehmet! Oku kaldığımız yerden!' deyince bir gece evvel bıraktığımız yerden kitaba devam ederiz."	1
Annesi	Sorumluluk	"Anamın elinden her iş gelir. (...) Anam ineklerimizi sağlar; peynirimizi, yağımızı ve yoğurdumuzu yapar."	1
Babası	Sorumluluk	"Babam, akşamları kar yağarken 'Haydi bakalım Mehmet! Oku kaldığımız yerden!' deyince bir gece evvel bıraktığımız yerden kitaba devam ederiz."	1
Mehmet	Dışadönüklük	"Bizler yazı sabırsızlıkla bekleriz çünkü hepimiz yaza, o tatlı sığağa, hasretiz."	1
Mehmet	Dışadönüklük	"Kırlara ve oyunlara doyamaz, akşamları sofrada yorgunluktan uyuyakalır, genellikle kucakta yatağa taşındığımızın farkına bile varmayız."	1
Annesi	Duygusal Denge	"Anam da acıklı yerlerde ağlar ama bize belli etmek istemez. Başörtüsünün ucuyla gizlice gözyaşlarını siler."	1

Tablo 22 incelendiğinde Tatlı Günler metninde beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk, uyumluluk ve dışa dönüklük kişilik özelliklerinden 2 cümleye, duygusal denge ve deneyime açıklık kişilik özelliklerinin her birinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.16. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Ziyaretçi Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Ziyaretçi

Metnin Özeti:

Şehir hayatına yeni gelmiş bir çobanın şehirdeki insanlara ve yaşam tarzlarına dair gözlemleri anlatılmaktadır. Çobanın şehirdeki kalabalığı, telaşı ve mesafeli ilişkileri anlamakta zorlanması; köyündeki samimi yaşamla bir tezat içindedir.

Karakterlerin Kişilik Özellikleri:

Çoban: Sakin, gözlemci, kırsal yaşamın değerlerine alışkın, şehir hayatına yabancı,

meraklı, sorgulayıcı.

Şehir İnsanları: Telaşlı, koşturmacı, birbirine yabancılaşmış.

Ziyaretçi adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 23’te yer verilmiştir.

Tablo 23

Ziyaretçi metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Çoban	Deneyime Açıklık	"Dünya içimizde taşıdığımız korkuların aynasıdır."	1
Çoban	Sorumluluk	"Bir yandan büyük koyun sürüsünü gözler bir yandan da mekanik el hareketleriyle pazarda sattığı süveter..."	1
Ziyaretçi (ilk)	Dışa Dönüklük	"Söyle bana yaşlı adam, bu şehri tavsiye eder misin?"	1
Ziyaretçi (ilk)	Duygusal Denge	"Beni sürekli hayal kırıklığına uğratmalarından bıktım."	1
Çoban	Uyumluluk	"Geldiğin şehirdeki insanlar nasıldı?"	1
Ziyaretçi (ikinci)	Dışa Dönüklük	"Söyle bana yaşlı adam, bu şehri tavsiye eder misin?"	1

Tablo 23 incelendiğinde Ziyaretçi metninde beş faktör kişilik özelliklerinden dışa dönüklük kişilik özelliğinden 2 cümleye, duygusal denge, deneyime açıklık, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özelliklerinin her birinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.17. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Doktora Gitmek İstemiyorum! Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Doktora Gitmek İstemiyorum!

Metnin Özeti:

Hasta olan Anıl'ın, annesiyle yaptığı telefon konuşması anlatılır. Anıl doktora gitmek istemez, annesi onu ikna etmeye çalışır. Anıl'ın doktor ve diş hekimi korkusu dile getirilir.

Karakterler ve Kişilik Özellikleri:

Anıl: Hasta, doktordan ve diş hekiminden korkan, dürüst, açık.

Anne: Şefkatli, ilgili, sabırlı, kararlı, ikna edici

Doktora Gitmek İstemiyorum adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 24’te yer verilmiştir.

Tablo 24*Doktora Gitmek İstemiyorum metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi*

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Ali	Duygusal Denge	"Keşke annem telefona yetişemeseydi."	1
Ali	Duygusal Denge	"Öncelikle diş hekimi randevusundan nasıl kurtulacağımı planlamalıyım."	1
Ali	Deneyime Açıklık	"Korkumun bilmemekten kaynaklandığını anladım. Diş hekiminin dişimi nasıl tedavi edeceğini öğrendikten sonra korkum geçmişti."	1
Anne	Uyumluluk	"Canının yanmaması için diş hekiminin gerekli tüm tedbirleri alacağından eminim. Hem gidince sen kendin de ona sorabilirsin."	1
Anne	Sorumluluk	"Tamam, saat 13.00 bize uygun. Çarşamba günü o saatte hastanede oluruz."	1
Babası	Dışadönüklük	"Ne oldu sana Ali? Yüzün bembeyaz olmuş, bir şeyden mi korktun?"	1
Anne	Dışadönüklük	"Bizim evde konuşkan bir kuş vardı. Hiç mola vermeden konuşurdu. Ona ne oldu acaba?"	1

Tablo 24 incelendiğinde Doktora Gitmek İstemiyorum metninde beş faktör kişilik özelliklerinden dışa dönüklük ve duygusal denge kişilik özelliklerinden 2 cümleye, deneyime açıklık, sorumluluk ve uyumluluk kişilik özelliklerinin her birinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

4.18. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Ne Olacak Bu Yemek Sorunu? Metnindeki Karakterlerin Kişilik Özelliklerine Ait Bulgular

Metnin Adı: Ne Olacak Bu Yemek Sorunu?

Metnin Özeti:

Bir ailedeki yemek yeme alışkanlıkları ve farklı tercihler anlatılır. Anlatıcı ve kardeşi bazı yemekleri sevmezken anneleri sağlıklı beslenmeleri için çabalar ve anlayışlı davranır.

Karakterler ve Kişilik Özellikleri:

Anlatıcı (Çocuk): Seçici, kendi damak zevkine sahip, açık sözlü.

Anne: Özenli, ilgili, sabırlı, anlayışlı, çözüm odaklı.

Kardeş: Seçici.

Ne Olacak Bu Yemek Sorunu adlı metindeki karakterlerin beş faktör kişilik modeline göre gösterimine yönelik bulgulara Tablo 25'te yer verilmiştir.

Tablo 25

Ne Olacak Bu Yemek Sorunu metnindeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Modeline Göre Gösterimi

Karakter	Kişilik Faktörü	Cümleler	Frekans
Tolga	Dışa Dönüklük	"Tabii beni dinleyen bazı arkadaşlarım hemen destek verdi. Sınıfta bir kargaşadır başladı."	1
Tolga	Uyumluluk	"Annemin söylediklerinden anladığınız gibi yemek yemeyi pek sevmiyorum. Aslında annemi üzmem istemiyorum."	1
Tolga	Deneyime Açıklık	"Sevdiğim ve sevmediğim yemekleri listeledim. Sonra da listemdeki yiyecekleri sırasıyla araştırmaya başladım."	1
Tolga	Duygusal Denge	"Off ya, nereden çıkmış bu yemek?"	1
Öğretmen	Sorumluluk	"Performans ödevleriniz için bu konuyu araştırırsanız cevabı da öğrenebiliriz, ne dersiniz?"	1

Tablo 25 incelendiğinde Ne Olacak Bu Yemek Sorunu metninde beş faktör kişilik özelliklerinden dışa dönüklük, uyumluluk, deneyime açıklık, duygusal denge, sorumluluk kişilik özelliklerinin her birinden 1 cümleye yer verildiği görülmektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda 5. sınıf Türkçe dersi kitabında yer alan hikâye edici metinlerdeki karakterlerin incelendiği beş faktör kişilik özellikleriyle ilgili tespit edilen frekans değerleri Tablo 26’da toplu olarak verilmiştir.

Tablo 26

5. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Hikâye Edici Metinlerdeki Karakterlerin Beş Faktör Kişilik Özellikleriyle Frekans Değerleri

Metin Adı	Sorumluluk	Deneyime Açıklık	Uyumluluk	Dışa Dönüklük	Duygusal Denge	Toplam
Beştaş ile İki Ceviz Bileti	1	2	1	2	1	7
Bülbül ile Bezirgân	2	2	1	2	1	8
Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya	2	2	2	2	1	9
Öğretmenin Sevinci	1	2	1	2	1	7
Topsuz Basketbol Oyunu	2	2	1	1	2	8
Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa	4	2	3	1	2	12

Tablo 26'nın devamı

Metin Adı	Sorumluluk	Deneyime Açıklık	Uyumluluk	Dışa Dönüklük	Duygusal Denge	Toplam
Gözüm Arkada Kalmayacak	1	1	1	1	1	5
Her Yüreğe Nakış Gerek	3	3	4	2	3	15
Meclis'te Yankılanan Hatıralar	2	2	2	1	1	8
Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar	3	2	3	2	1	12
Dilek Kuşu	2	2	2	2	2	10
Üç Kardeş	3	2	1	1	2	9
Herkes Önemli	2	2	2	1	1	8
Simyacı	2	2	1	1	1	7
Tatlı Günler	2	1	2	2	1	8
Ziyaretçi	1	1	1	2	1	6
Doktora Gitmek İstemiyorum	1	1	1	2	2	7
Ne Olacak Bu Yemek Sorunu	1	1	1	1	1	5
Toplam	35	32	30	28	26	151

Tablo 26 incelendiğinde 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan 18 hikâye edici metin beş faktör kişilik özelliklerine göre incelendiğinde sorumluluk kişilik özelliğinin 35 kere, deneyime açıklık kişilik özelliğinin 32, uyumluluk kişilik özelliğinin 30, dışa dönüklük kişilik özelliğinin 28, duygusal denge kişilik özelliğinin ise 26 sefer tekrar edildiği görülmektedir. Beş faktör kişilik modelindeki kişilik özelliklerinin ise toplamda 151 kere tekrar edildiği görülmüştür.

TARTIŞMA

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde geçen kişilik tiplerinin neler olduğunu tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada incelenen ders kitaplarında 18 hikâye edici metnin incelenmesi sonucunda metinlerdeki karakterlerde 5 kişilik özelliğinin 151 kez tekrar edildiği tespit edilmiştir. İlgili alan yazını tarandığında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan karakterlerin kişilik özellikleri açısından incelendiği herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Ancak Türkçe ders kitaplarıyla ilgili yapılan farklı çalışmalar görülmüştür. Şimşek (2017) Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinin ortaokul öğrencilerinin karakter gelişimine etkisini incelediği çalışma sonucunda ders kitaplarında yer alan okuma metinlerinin karakter gelişiminde yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Gönen, Katrancı, Uygun ve Uçuş (2011) çalışmalarında ilköğretim birinci kademe için basılmış 100 çocuk edebiyatı eserini çeşitli değişkenlere göre incelemişlerdir. Araştırma sonucunda kitaplardaki kahramanların karakter özelliklerinin belli özelliklerde yoğunlaştığını, farklı kişilik özelliklerini yansıtmama bakımından bu eserlerin yetersiz olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu araştırmanın sonucu, araştırmamızın sonuçlarıyla örtüşmemektedir. Kaya ve Aydın (2023) yaptıkları çalışmada Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki kahramanları ortaokul öğrencilerinin rol model alma durumuna uygun olduğunu bulgulamıştır. Aytan, Çalıcı ve Erdem (2018) 7. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki kahramanların rol model olma durumlarını tespit etmek amacıyla yaptıkları çalışmada kitaptaki metinlerin yarısında kahramanların öğrencilerin rol model alma durumuna uygun iken diğer yarısında bu duruma uygun olmadığını tespit etmişlerdir. Yıldırım (2011) yaptığı çalışmanın sonucunda Türkçe ders kitaplarında yer alan 12 hikâye edici metinden sadece 6'sında ortaokul öğrencilerinin öykünebileceği kahramanların olduğunu tespit etmiştir. Köse (2025) 7. sınıf Türkçe ders kitabını kök değerler açısından incelediği çalışmada kök değerlerin ders kitabına dengeli bir şekilde dağıtılmadığını, kimi metinlerde kök değerlere yoğun yer verilirken kimi metinlerde ise ya hiç yer verilmediği ya da yeterince yer verilmediğini tespit etmiştir. Aydın- Çelik (2024) ortaokulda okutulan ders kitaplarındaki doğa ve evren temalarındaki metinleri ekoeleştirel açıdan incelediği çalışmada; incelenen metinlerin çocukların doğaya karşı daha duyarlı bireyler olmalarına katkı sağladığı, metinlerin uygun görsellerle desteklendiği ve çoğunlukla bilgilendirici

metinlerin tercih edildiğini tespit etmiştir. Karayel (2024) yaptığı çalışma sonucunda Türkçe ders kitabında incelediği metinlerde veri işleme, sayılar ve işlemler, geometri ve ölçme öğrenme alanlarına ait matematiksel ifadelerin kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca hikâye edici metinlerde en çok doğal sayılar ve zaman ölçme alt öğrenme alanlarına, bilgilendirici metinlerde de en çok doğal sayılar ve zaman ölçme alt öğrenme alanlarına ilişkin matematiksel dil ifadelerine yer verildiğini saptamıştır. Kayıkcı (2024) yaptığı çalışmada Türkçe Dersi Öğretim Programı ile Türkçe ders kitaplarını sanat eğitime yer verme düzeyi bakımından incelemiştir. Araştırma sonucunda Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda sanat eğitimi vermeye dönük kazanım, tema ve açıklamaların nicelik yönünden yetersiz olduğunu, çocukların sanat eğitimi sürecini destekleyecek nitelikte olmadığını, 5-8. sınıf Türkçe ders kitaplarına seçilen metinlerde bütüncül bir sanat eğitimi yaklaşımının benimsenmediğini ve sanat eğitimi vermeye dönük metinlerin özellikle 5. ve 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında nicelik yönünden yetersiz olduğunu tespit etmiştir. Koçak (2024) 8. sınıf Türkçe ders kitaplarının içeriğini çevre eğitimi açısından incelediği çalışmada Türkçe ders kitaplarında çevre ile ilgili konulara yeterince yer verilmediği, çevre ile ilgili yer alan içeriklerin ise teorik bilgilerle sınırlı kaldığı, öğrencilerin kalıcı davranışlar kazanmasına yönelik deneysel bir çalışma veya uygulamaya yer verilmediğini tespit etmiştir. İlbaylı (2023) ortaokul Türkçe ders kitaplarını halk bilimi unsurları açısından incelediği çalışmada halk bilimine ait unsurların genellikle okumaya ve anlamaya yönelik etkinliklerde kullanıldığını saptamıştır. Bektaş (2022) yaptığı çalışma sonucunda Türkçe ders kitaplarında geçen cinsiyet ifadelerinde bir dengesizliğin söz konusu olduğunu saptamıştır. İncelenen ders kitaplarında tespit edilen 320 adet cinsiyet bildiren ifadenin 65'i dişil, 251'i eril ifadeler olarak belirlenirken 5'inin ise sosyal olarak zayıf cinsiyet işaretleyicileri olduğunu bulgulamıştır. Kaya ve Erol (2021) Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki empati durumlarını tespit etmeye çalıştığı araştırma sonucunda ortaokul ders kademesinde okutulan tüm kitaplarda yer alan hikâye edici metinlerde 90 empati durumunun olduğunu tespit etmişlerdir. En çok empati durumunun 5. sınıf ders kitabında, en az empati durumunun ise 8. sınıf ders kitabında olduğunu saptamışlardır.

İlgili alan yazınında yapılan çalışmalar incelendiğinde genel olarak Türkçe ders kitaplarının öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve sosyal açıdan gelişimleri için yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'ne göre hazırlanan ortaokul 5. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerin beş faktör kişilik modeline “dışadönüklük, uyumluluk (yumuşak başlılık), sorumluluk (öz disiplin), nevroitiklik (duygusal denge), gelişime/deneyime açıklık” göre incelendiği bu çalışmada elde edilen veriler tablo haline getirilip açıklanmıştır. Çalışma kapsamında elde edilen bulgulardan hareketle şu sonuçlara ulaşılmıştır:

5. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinlerden 18'inin hikâye edici metin olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda incelenen hikâye edici metinlerde Beştaş ile İki Ceviz Bileti metninde kişilik özelliklerinin 7 defa, Bülbül ile Bezirgân metninde 8 defa, Kangurunun Parmak Uçlarındaki Dünya metninde 9 defa, Öğretmenin Sevinci metninde 7 defa, Topsuz Basketbol Oyunu metninde 8 defa, Gazi Mustafa Kemal ve Sığırtmaç Mustafa metninde 12 defa, Gözüm Arkada Kalmayacak metninde 5 defa, Meclis'te Yankılanan Hatıralar metninde 8 defa, Oğlu Hüseyin'den Emine Ana'ya Mektuplar metninde 12 defa, Dilek Kuşu metninde 10 defa, Her Yüreğe Nakış Gerek metninde 15 defa, Üç Kardeş metninde 9 defa, Herkes Önemli metninde 8 defa, Simyacı metninde 7 defa, Tatlı Günler metninde 8 defa, Ziyaretçi metninde 6 defa, Doktora Gitmek İstemiyorum metninde 7 defa, Ne Olacak Bu Yemek Sorunu metninde 5 defa tekrar edildiği tespit edilmiştir.

İncelenen hikâye edici metinlerde beş faktör kişilik özelliklerinden sorumluluk kişilik özelliğinin 35 kere, deneyime açıklık kişilik özelliğinin 32 kere, uyumluluk kişilik özelliğinin 30 kere, dışa dönüklük kişilik özelliğinin 28 kere, duygusal denge kişilik özelliğinin ise 26 kere tekrar edildiği görülmüştür.

Araştırmanın amacı kapsamında incelenen hikâye edici metinlerde beş faktör kişilik özelliklerinin en çok tekrar edildiği metin Her Yüreğe Nakış Gerek ($f= 15$) iken en az tekrar edilen metinlerin Gözüm Arkada Kalmayacak ($f= 5$) ile Ne Olacak Bu Yemek Sorunu ($f= 5$) metinleri olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bu araştırmadan elde edilen çıktılarından hareketle şu önerilerde bulunulabilir:

-Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde farklı kişilik tiplerinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durum göz önünde bulundurularak bu ders kapsamında işlenecek metinler seçilirken eğitim programları, ölçme ve değerlendirme, imla ve noktalama, ilgili dersin alan uzmanlarının yanı sıra psikolog ve pedagoğlardan da destek alınabilir. Özellikle bu iki alan sürece dahil edilebilir.

-Türkçe dersi kapsamında işlenecek metinler seçilirken metinlerin öğrencilerin bilişsel, dilsel, duyuşsal ve sosyal gelişimlerine katkı sunacak ve onların gelişim seviyelerine uygun nitelikte olmalarına dikkat edilmelidir.

-Türkçe dersinin en önemli eğitim araçlarından biri ders kitaplarında yer alan metinlerdir. Bu metinlerin öğrencilerin sadece dil gelişimi değil, dil gelişiminin yanı sıra kişilik ve ahlaki gelişimine de önemli ölçüde katkı sunduğu göz önünde bulundurulduğunda Türkçe ders kitaplarına metin seçerken çok boyutlu düşünülmeli ve seçilen metinler dersin amaç ve kazanımlarına hizmet etmelidir.

-Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde metin türünden dolayı her metinde kendi özelliklerine göre çeşitli karakterler yer almaktadır. Bu metinlerde yer alan karakterler gerçek hayatla uyumlu, kişilik özellikleri bakımından gerek ulusal gerekse evrensel değerleri temsil edebilen, çok yönlü özelliklere sahip olmalıdır. Ayrıca bu karakterler ortaokul öğrencilerinin gelişim özellikleri de göz önünde bulundurularak onlara rol model olabilecek tarzda tasarlanmalıdır. Öğrencilerin öykünebileceği karakterler olmalıdır.

- Bu çalışmada ortaokul 5. sınıf ders kitaplarında yer alan metinlerdeki karakterler kişilik özellikleri bakımından incelenmiştir. Diğer sınıflara ait (6, 7, 8) ders kitaplarında yer alan metinlerdeki karakterler de kişilik özellikleri bakımından incelenebilir.

- Bu çalışmada 5. sınıf ders kitabında yer alan metinler beş faktör kişilik modeline göre incelenmiştir. 5. sınıf ders kitabı başta olmak üzere 6, 7 ve 8. sınıf ders kitapları literatürde yer alan farklı kişilik özelliklerini ortaya koyan farklı bir modelle incelenebilir.

- Liselerde Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında yer alan metinlerdeki karakterleri kişilik özellikleri bakımından inceleyen çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağırşöl, A. (1997). *Türk dil bilgisi*. Serhat Yayınları.
- Akay, F. (2025). *Beş faktör kişilik özelliklerinin yenilikçi iş davranışına etkisinde yapay zekâ tutumunun aracılık etkisi* (Tez No. 924002) [Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aksan, D. (2009). *Anlambilim*. Engin Yayınevi.
- Akyol, H. (2013). *Türkçe ilkokuma yazma öğretimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Albadi, N. M. (2018). *Science literacy in Saudi Arabia through language analysis of a secondary school physics textbook* [Doctoral dissertation, University of Newcastle].
- Aydın-Çelik, H. (2024). *2023-2024 eğitim öğretim yılı 5, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan doğa ve evren temalarındaki metinlerin ekoeleştirel açıdan incelenmesi* (Tez No. 858875) [Yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Aytan, T., Çalıcı, M. A., & Erdem, A. (2018). Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metin kahramanlarının rol model olma durumları üzerine bir araştırma. *Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD)*, 3(2), 634-652. <https://doi.org/10.21733/ibad.435151>.
- Banguoğlu, T. (1998). *Türkçenin grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Barlı, Ö. (2008). *Davranış bilimleri ve örgütlerde davranış*. Bakanlar Medya.
- Başaran, İ. E. (1991). *Örgütsel davranış*. Gül Yayınevi.
- Bektaş, G. (2022). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki cinsiyet ulamı üzerine bir inceleme* (Tez No. 735744) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- Benet-Martínez, V., & John, O. P. (1998). Los cinco grandes across cultures and ethnic groups: Multitrait multimethod analyses of the Big Five in Spanish and English. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(3), 729–750.
- Bilgin, M. (2002). *Anlamdan anlatıma Türkçemiz*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Bulut, M. (2012). *M. Fuad Köprülü'nün Millî Kıraat adlı Türkçe-edebiyat ders kitabının Türkçe ve Türk dili ve edebiyatı öğretimi açısından incelenmesi* (Tez No. 319670) [Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Bulut, M., & Orhan, S. (2012). Türkçe-edebiyat ders kitaplarının dil ve kültür aktarımındaki rolü ve önemi üzerine bir inceleme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(8), 297-311.
- Burger, J. M. (2010). *Personality*. Wadsworth Publishing.
- Cahyani, S., & Perdana, S. (2019). Textbooks evaluation by Ur's theory. *Journal of English Language and Pedagogy*, 2(2), 162-171. <https://doi.org/10.36597/JELP.V2I2.4869>
- Cihangir, A. (2023). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde ileti ögesi* (Tez No. 803513) [Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Costa, P. T. (1980). Still stable after all these years: personality as a key to some issues in adulthood and old age. *Life Span Development and Behavior*, 3, 65-102.
- Costa, P.T., McCrae, R. & Dye, D.A. (1991). Domains and facets scales for agreeableness and conscientiousness: A revision of the NEO personality inventory. *Journal of Personality Assessment*. 12, 887–898.
- Curdt-Christiansen, X.L. (2017). Language Socialization Through Textbooks. In: Duff, P., May, S. (Eds) *Language Socialization. Encyclopedia of Language and Education*. 195-210. http://dx.doi.org/10.1007/978-3-319-02255-0_15
- Cüceoğlu, D. (1991). *İnsan ve davranışı*. Remzi Kitabevi.
- Çeçen, M. A., & Çiftçi, Ö. (2007). İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan

- metinlerin tür ve tema açısından incelenmesi. *Millî Eğitim*, 173, 39-49.
- Çiçek, İ., & Aslan, A. E. (2020). Kişilik ve beş faktör kişilik özellikleri: Kuramsal bir çerçeve. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 10(1), 137-147.
- Çiftçi, Ö., Çeçen, M. A., & Melanlıoğlu, D. (2007). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin okunabilirlik açısından değerlendirilmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 206–219.
- Da Silva, A. P. (2022). *O estudo das imagens presentes nos livros didáticos de língua Portuguesa pelo prisma do letramento* [Master's thesis, Universidade Federal do Paraná].
- Demirel, Ö. (2007). *Öğretimde planlama ve değerlendirme, öğretme sanatı*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2012). *Türkçe öğretimi: Dil becerileri öğretimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Demirel, Ö., & Kiroğlu, K. (2005). *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Pegem A Yayıncılık.
- Digman, J. M. (1990). Personality structure: Emergence of the five-factor model. *Annual Review of Psychology*, 41, 417-440.
- Dizdar, D. (2016). *Interkulturalitet i svenska läroböcker i ämnet svenska som andraspråk (SVA)*. Pedagogiska institutionen, [Master's thesis, Stockholms University].
- Doğan, T. (2013). Beş faktör kişilik özellikleri ve öznel iyi oluş. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 14(1), 56 64. <https://doi.org/10.31671/dogus.2018.95>.
- Doğan, V. G. (2003). *Metin bilgisi*. Multilingual Yayınları.
- Dörnyei, Z., & Ryan, S. (2015). *The psychology of the language learner revisited*. Routledge.
- Eker, S. (2013). *Çağdaş Türk Dili*. Grafiker Yayınları.
- Ergin, M. (1999). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basım.
- Feist, J., & Feist, G. J. (2008). *Theories of personality*. McGraw-Hill.

- Gebregeorgis, M. Y. (2017). Peace values in language textbooks: The case of English for Ethiopia Student Textbook. *Journal of Peace Education*, 14(1), 54-68.
- Gençtanırım-Kurt, D., & Çetinkaya-Yıldız, E. (2020). *Kişilik kuramları: Gerçek yaşamdan kişilik analizi örnekleriyle*. Pegem Akademi.
- Gholampour, S., & Mehrabi, D. (2023). Literature review of ELT textbook evaluation. *Mextesol Journal*, 47(2), 1-6.
- Goldberg, L. R. (1992). The development of markers for the big-five factor structure. *Psychological Assessment*, 4(1), 26-42.
- Gosling, S. D., Rentfrow, P. J., & Swann, W. B. (2003). A very brief measure of the big five personality domains. *Journal of Research in Personality*, 1(37), 504-528.
- Gönen, M., Katrancı, M., Uygun, M., & Uçuş, S. (2011). İlköğretim birinci kademe öğrencilerine yönelik çocuk kitaplarının, içerik, resimleme ve fiziksel özellikleri açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 36(160), 250-265.
- Gully, S., & Chen, G. (2010). Individual differences, attribute-treatment interactions, and training outcomes. In S. W. J. Kozlowski & E. Salas (Eds.), *Learning, training, and development in organizations* (pp. 3–64). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Gunthert, K. C., Cohen, L. H., & Armeli, S. (1999). The Role of neuroticism in daily stress and coping. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(5), 1087-1100.
- Günay, D. (2007). *Metin bilgisi*. Multilingual Yayınları.
- Güneş, F. (2002). *Ders kitaplarının incelenmesi*. Ocak Yayınları.
- Güneş, F. (2007). Türkçe öğretimi ve zihinsel yapılandırma. Nobel Yayın Dağıtım.
- Güneş, F. (2013) Türkçe öğretiminde metin seçimi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Halliday, M. A. K., & Hasan, R. (1976). *Cohesion in English*. Longman.
- Ilgın, İ. (2021). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki hikâye edici metinlerde çocuk özneler* (Tez No. 688388) [Yüksek lisans tezi, Başkent Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.

- İlbaylı, B. (2023). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında halk bilimi unsurları* (Tez No. 834648) [Yüksek lisans tezi, Siirt Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Jackson, J. J., & Roberts, B. W. (2017). Conscientiousness. In T. A. Widiger (Ed.) *The Oxford handbook of the Five Factor Model* (pp. 133–147). Oxford University Press.
- John, O. P. (1990). The Big Five factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and in questionnaires. In L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research* (pp. 66–100). Guilford Press.
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The Big Five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality* (pp. 102–138). The Guilford Press.
- Jung, C. G. (2015). *Kişiliğin gelişimi*. Pinhan Yayıncılık.
- Kaplan, K. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme/izleme becerisini ölçmeye yönelik soruların yenilenmiş Bloom taksonomisine göre incelenmesi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 626-645. Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/60435/836238>
- Karadağ, Ö. (2019). Aynı sınıf düzeyi için hazırlanan Türkçe ders kitaplarının ortak söz varlığı açısından karşılaştırılması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1130–1140.
- Karakuş, İ. (2006). Türkçenin gücü ve Atatürk. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, 54(2006/1), 155-164.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında karakter kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 60-79.
- Karatay, H. (2011). Çocuk edebiyatı metinlerinde bulunması gereken özellikler, T. Şimşek (Ed.), *Kuramdan uygulamaya çocuk edebiyatı el kitabı içinde* (77- 123). Grafiker Yayınları.
- Karatay, H. (2014). *Okuma eğitimi kuram ve uygulama*. Pegem Akademi.

- Karayel, S. (2024). *Beşinci sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinin matematiksel dil açısından incelenmesi*. (Tez No. 909325) [Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Karayiğit-Ulu, N. (2024). *Özanlayış, beş faktör kişilik özellikleri ve mükemmeliyetçi dindarlık ilişkisi üzerine bir araştırma* (Tez No. 871089) [Doktora tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kaya, M. & Aydın, E. (2023). Ortaokul öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerdeki karakterleri rol-model alma durumlarının incelenmesi. *Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 31-40. <http://ihead.aksaray.edu.tr/tr/pub/ihead/article/1314932>.
- Kaya, M. & Koç, R. (2018). Dil ve dil bilinci sorunu. *Yeni Türkiye Stratejik araştırma Merkezi Dergisi, Hasan Celal Güzel özel sayısı III*. 24(104), 125-137.
- Kaya, M. (2020). Metin uzunluklarının öğrenci başarısına etkisi ve öğrencilerin metin uzunluklarıyla ilgili görüşlerinin değerlendirilmesi, *Turkish Studies*, 15(1), 345-360. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.40019>.
- Kaya, M., & Aydın, E. (2024). 2019 Türkçe dersi öğretim programı ile 2024 Türkçe dersi öğretim programının karşılaştırılması. *Harran Maarif Dergisi*, 9(1), 108-146. <https://doi.org/10.22596/hej.1482003>.
- Kaya, M., & Erol, S. (2021). Ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan hikâye edici metinlerdeki empati durumlarının değerlendirilmesi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(1), 89-105. <https://doi.org/10.33437/ksusbd.821126>.
- Kaya, M., & Kardaş, M. N. (2019). Türkçe öğretmenleri ile Türkçe öğretmeni adaylarının Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle ilgili görüşleri. *Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(21), 323-342.
- Kayıkçı, P. (2024). *Sanat eğitime yer verme açısından Türkçe dersi öğretim programı ve Türkçe ders kitapları* (Tez No. 896950) [Yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi

- Kırcı, A. (2022). *Türkçe öğretiminin amaç ve ilkeleri*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Koçak, R. E. (2024), *8. sınıf Türkçe ders kitaplarının çevre eğitimi açısından incelenmesi* (Tez No. 852024) [Yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Köse, A. (2025). *7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin kök değerler açısından incelenmesi* (Tez No. 923221) [Yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T., Jr. (1986). Personality, coping, and coping effectiveness in an adult sample. *Journal of Personality*, 54, 385–405.
- McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the Five-Factor Model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175-215.
- McCrae, R.R., & Costa, P.T. (1991). Adding leibe und arbeit: The full five factor modal and well-being. *Personality and Social Psychology*, 17, 227-232.
- Mccrae, R.R., & Costa, P.T. (2006). *Personality in adulthood, a five-factor theory perspective*. Guilford Press.
- Merriam, S. B. (2015). *Nitel araştırma*. (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (2016). *Nitel veri analizi* (Çev. Akbaba-Altun, S., & Ersoy, A.). (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (1981). *Temel eğitim okulları Türkçe eğitim programı*. Ankara: Tebliğler Dergisi.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2005). *İlköğretim Türkçe dersi (1, 2, 3, 4, 5. sınıflar) öğretim programı*.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2006). *İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. sınıflar) öğretim programı*.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2015). *Türkçe dersi (1–8. sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2017). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1–8. sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2019). *Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1–8. sınıflar)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı (MEB). (2024). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli*. Ankara.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (1973, Haziran 14). *Milli Eğitim Temel Kanunu*. *Resmî Gazete*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Mount, M. K., Barrick, M. R., Scullen, S. M., & Rounds, J. (2005). Higher-order dimensions of the big five personality traits and the big six vocational interest types. *Personnel Psychology*, 58(2), 447-478. <https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2005.00468.x>
- Nu, T. A. T. (2018). *Pragmatic input in newly-published national English textbooks for Vietnamese students*. [Doctoral dissertation, Macquarie University].
- Oduncu, E. (2022). *1981–2021 yılları arasında okutulan ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde mitolojik unsurların tespit edilmesi ve incelenmesi* (Tez No. 753894) [Yüksek lisans tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Onursal, İ. (2003). Türkçe metinlerde bağdaşıklık ve tutarlılık. *Günümüz dilbilim çalışmaları* (Dilbilim Dizisi). Multilingual Yayınları.
- Özbay, M. (2014). *Anlama teknikleri: Okuma eğitimi*. Öncü Kitap.
- Özdemir, E. (1980). *Türk ve dünya edebiyatı*. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Payza, T. (2015). *Ortaokul 5. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin incelenmesi* (Tez No. 413972) [Yüksek lisans tezi, Adnan Menderes Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Rothbart, M. K. (2011). *Becoming who we are: Temperament and personality in*

development. The Guilford Press.

Sever, S. (2004). *Dil ve edebiyat öğretimi*. Anı Yayıncılık.

Sever, S., Kaya, Z., & Aslan, C. (2013). *Etkinliklerle Türkçe öğretimi*. Tudem Yayınları.

Sidekli, S. (2014). Metin öğretimi. M. Yılmaz (Ed.). *Yeni gelişmeler ışığında Türkçe öğretimi içinde* (s. 167-199). Pegem Akademi Yayıncılık.

Somer, O., & Goldberg, L. R. (1999). The Structure of Turkish trait descriptive adjectives. *Journal of Personality and Social Psychology*, 3(76), 431-450.

Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2002). Beş faktör kişilik envanterinin geliştirilmesi–I: Ölçek ve alt ölçeklerin oluşturulması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 17(49), 21–33.

Somer, O., Korkmaz, M., & Tatar, A. (2011). *Kuramdan uygulamaya beş faktör kişilik modeli ve beş faktör kişilik envanteri (5FKE)*. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Şen Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin ilettiği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-779.

Şimşek, Ş. (2017). Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinde karakter eğitimi. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, (13), 357-364.

Şimşek, Ş., Akgemci, T. & Çelik, A. (2003). *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış*. Adım Matbaacılık.

Tackett, J. L., & Lahey, B. B. (2017). Neuroticism. In T. A. Widiger (Ed.), *In The Oxford handbook of the five factor model* (pp. 39–56). Oxford University Press.

Taş, A. M. (2007). Yeni sosyal bilgiler ders kitaplarına ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (17), 519-532.

Tatlıhoğlu, K. (2014). Üniversite öğrencilerinin beş faktör kişilik kurami'na göre kişilik özellikleri alt boyutlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Tarih Okulu Dergisi*, 7, (XVII), 939-971.

TDK, (2011). *Türkçe sözlük*. TDK Yayınları.

- Temizyürek, F., & Balcı, A. (2015). *Cumhuriyet dönemi ilköğretim okulları Türkçe programları*. Nobel Yayın Dağıtım.
- Tillman, D. (2014). 8-14 Yaş grubu öğrencileri için yaşayan değerler eğitimi etkinlikleri. (Çev. Ed. V. Aktepe). Eğitim Yayınevi.
- Trapnell, P.D., & Wiggins, J.S. (1990). Kişilerarası sıfat ölçeklerinin kişiliğin beş büyük boyutunu içerecek şekilde genişletilmesi. *Kişilik ve Sosyal Psikoloji Dergisi*, 59(4), 781–790. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.59.4.781>
- Ünal, A. (2023). *Öğretmen adaylarının topluluk önünde konuşma kaygısı ile beş faktör kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Tez No. 807767) [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Ünsal, Y. & Güneş, B. (2002). Bir kitap inceleme çalışması örneği olarak MEB İlköğretim 4. Sınıf fen bilgisi ders kitabına fizik konuları yönünden eleştirel bir bakış. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 107- 120.
- Yaşar, V. (2006). *Farklı liselerde öğrenim görmekte olan 16-18 yaş grubundaki öğrencilerin denetim odağı düzeyleri ile bazı kişilik özelliklerinin karşılaştırılması* (Tez No. 191637) [Yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Yıldırım, A., & Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, D. (2011). 6. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerin çocukların duyuşsal gelişimlerine uygunluğu. *Türkçe Öğretimi Üzerine Çalışmalar*, 3(2)165-175.
- Zhang, X. (2017). A critical review of literature on English language teaching textbook evaluation: What systemic functional linguistics can offer. *Journal of Language and Cultural Education*, 5(1), 78-102.

EKLER

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı: Ahmet KARAOĞLAN		EYET
Kapak		
1	Tez başlığı, tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapakta ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, abstract, giriş, sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynaklar		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 7 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Dr. Öğr. Üyesi Erkan AYDIN

İmza